

המשבר ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית: רקע והשלכות

זכי שלום

מבוא

היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית נמצאים זה כמה שנים במשבר. על כך אין מחלוקת. לכל אחד מהצדדים יש, מטבע הדברים, ביקורת על התנהלות הצד האחר, שמן הסתם אינה עולה בקנה אחד עם הציפיות שיש לו ממנו. הגם שהמשבר נגרם כתוצאה מפערי עמדות אמיתיים בין שני הצדדים, אין ספק שהוא מועצם במידה רבה בשל אינטרסים פוליטיים של אישים בשני הצדדים ובשל העובדה שדיווחים על התרחבות הקרע מקבלים, באופן טבעי, תהודה תקשורתית גדולה הרבה יותר מאשר דיווחים על הפחתת הפערים. המציאות הזאת היא שיוצרת כנראה את תמונת המצב הנוכחית של משבר חסר תקדים, שהסיכוי להביא לפתרונו נמוך, אף שבפועל קיימת מגמה של שיתופי פעולה נרחבים במישורים שונים ומגוונים. "בשעה שהפעילות הקהילתית והתרבותית והיחסים האישיים ובין הארגונים נמשכים כסדרם תוך אווירה של שיתוף פעולה חיובי", כותבים שמואל רוזנר וג'ון ראסקי בהקדמה שלהם למזכר הנושא את הכותרת "70 שנה של יחסים בין ישראל ויהודי התפוצות", "המעטפת הפוליטית יוצרת חיכוכים מתמידים וכעסים מתעצמים המאפילים לעיתים קרובות על מערכת היחסים הקונסטרוקטיבית המתקיימת במישורים אחרים".¹ סיכומו של דבר, יש להטיל ספק אם תמונת המצב האמיתית של יחסי ישראל עם הקהילה היהודית בארצות־הברית היא אכן של משבר קיצוני שהסיכוי להביא לפתרונו קלוש.

הביטוי האחרון למחלוקת העמוקה בין שני הצדדים היה תגובתן הביקורתית של הפרוצדורות היהודיות של צפון אמריקה נגד חוק הלאום שהתקבל בכנסת ביולי 2018, ואשר עורר גם בארץ מחלוקת רבה: "הפרוצדורות היהודיות" נאמר בהודעה שהן פרסמו, "מתייצבות שכם אל שכם עם העדה הדרוזית בישראל. הפרוצדורות מבקשות להאיץ בחברי הכנסת לשתף פעולה עם בני העדה הדרוזית כדי לענות על דאגותיהם האמיתיות. בהיותנו תומכים מסורים של מדינת ישראל אנו מאוכזבים מהחקיקה שהעבירה הממשלה ואשר פוגעת במיעוטים במדינת

ישראל". אל הביקורת של הפדרציות הצטרפו גם ארגונים יהודיים אחרים ובהם הליגה נגד השמצה (ADL), הוועד היהודי-אמריקאי (AJC) והתנועות הקונסרבטיבית והרפורמית.² עוד קודם לכן נוצרה מתיחות בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית סביב תגובתה המסויגת והצוננת של הנהגת התנועה הרפורמית בארצות-הברית להעברת השגרירות האמריקאית לירושלים ולהכרזה של ממשל טראמפ שהוא מכיר בהיותה של ירושלים בירת ישראל. הציבור הרחב בישראל ראה בהעברת השגרירות האמריקאית לירושלים מאורע בעל משמעות היסטורית מרחיקת לכת למדינה. בתגובתה הצוננת והמסויגת של התנועה הרפורמית למהלך הזה – תגובה שאותה ביטא נשיא התנועה הרפורמית, ריק ג'ייקובס – ראו אפוא חוגים רחבים בישראל התפתחות העלולה לערער את הקונסנזוס הרחב שקיים בעם היהודי בנוגע להיותה של ירושלים בירת ישראל: "השגרירות האמריקאית", אמר ג'ייקובס, "צריכה לעבור לירושלים בזמן הנכון. לא נוכל לתמוך בהחלטת הנשיא לעשות זאת ללא תוכנית שלום".³

מאוחר יותר נמסרה הודעה מתונה יותר: "אנו חוגגים עם ישראל ועם ארצות-הברית", נאמר בהודעת התנועה הרפורמית, "את האירוע ההיסטורי של העברת שגרירות ארצות-הברית לירושלים. המהלך הזה נותן ביטוי ליחסים המיוחדים בין ישראל לארצות-הברית. אנו מקווים שהשגרירות החדשה תיתן ביטוי נוסף למחויבותה של ארצות-הברית לביטחונה של מדינת ישראל. אנו גם מקווים שהממשל האמריקאי יעשה כל שביכולתו כדי להביא את ישראל ואת הפלסטינים לשולחן המשא ומתן המדיני, כך שהשגרירות החדשה תסמל צעד ראשון להבאת שלום בירושלים".⁴

העמדות האלה בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית קיבלו ביטוי עוד קודם להעברת השגרירות, בסקר של הוועד היהודי-אמריקאי שנערך ב־2017. רק 16% מהנשאלים בסקר הביעו תמיכה בהעברה מיידית של שגרירות ארצות-הברית לירושלים; 36% הביעו תמיכה בהעברת השגרירות במועד מאוחר יותר, כשתושג התקדמות בתהליך השלום הישראלי-פלסטיני; 44% הביעו התנגדות להעברת השגרירות לירושלים; 4% אמרו שאין להם דעה ברורה בנושא.⁵

ביטויי האכזבה בישראל מהעמדות האלה של יהדות ארצות-הברית בכלל ושל התנועה הרפורמית בפרט לא איחרו לבוא. בכתבה שעוסקת ביחס של התנועה הרפורמית כלפי ישראל צוטט גורם מדיני בישראל שאמר את הדברים הבאים: "יש מגמה של התרחקות מישראל (בקרב היהדות הרפורמית). הביקורת עליה גוברת, ומתקבל הרושם שהם כלל לא מעוניינים לגשר על הפערים. היית מצפה מתנועה זו לעסוק במצבם המורכב של היהודים במקומות אחרים בעולם, למשל באירופה. אך לאחרונה הם עוסקים רק בביקורת על מדינת ישראל".⁶

מהכתבה עולה שלא כל מנהיגי התנועה הרפורמית בארצות-הברית שלמים עם הקו הביקורתי הנוקשה שמוביל ריק ג'ייקובס. כך, למשל, הובאו הדברים הבאים שאמר עמיאל הירש, הרב של בית הכנסת הרפורמי בניו-יורק על שם סטפן וייז: "על הנהגת התנועה הרפורמית להודות בכך שטענתה בתגובתה להכרה האמריקאית בירושלים כבירת ישראל.

למעט ארגון שמאל קיצוני, כל המפלגות הציוניות בכנסת תומכות בהעברת השגרירות. ההצהרה שפורסמה על ידי הנהגת התנועה הרפורמית אינה מייצגת את כלל התנועה ובוודאי שאינה מייצגת את כל חברי התנועה".⁷

ביטוי נוסף לקרע בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית ניתן באחרונה בנאומו של הסופר מייקל שייבון בטקס הבוגרים של ההיכרו יוניון קולג', בית הספר הגבוה של התנועה הרפורמית בארצות־הברית, שנערך בלוס־אנג'לס. מייקל שייבון הוא חתן פרס פוליצר וידוע בביקורתו החריפה על ישראל ועל מדיניותה בשטחי יהודה ושומרון. במהלך ביקור בחברון ב־2016 הוא הצהיר כי "הכיבוש הישראלי הוא אי־הצדק החמור ביותר שראיתי בחיי".⁸ באחרונה, לרגל האירועים לציון 70 שנות עצמאות לישראל, פירסם שייבון ספר בשם "ממלכת הזיתים והאפר: סופרים מתעמתים עם הכיבוש" – קובץ מאמרים שכתבו אישים שונים ביהדות ארצות־הברית. בדבריו בטקס חזר שייבון ותקף את בניית ההתנחלויות ואת הטיעון שמדובר בצעד הכרחי לשמירה על צורכי הביטחון של ישראל. "הביטחון", אמר, "הוא המצאה של סוהרי האנושיות. בכל מקום שבו הם יוצרים הפרדה ומניחים גבולות ומחסומים, הם מעצימים את הפחד ואת השנאה בלב בני האדם בצד האחר של הקיר. ביטחון לחלק מאיתנו פירושו כליאה לכולם".⁹

גם בצד הישראלי היו התבטאויות שתורמו להחרפת המתחות בין שני הצדדים. באחד מנאומיה אמרה סגנית שר החוץ, ציפי חוטובלי, דברים שמהם משתמע כי יהדות ארצות־הברית מנותקת מההווה הישראלי. לדבריה, רוב יהודי ארצות־הברית אינם מבינים את ישראל כיוון שהם "מעולם לא שלחו את ילדיהם להילחם בעבור ארצם. לרובם חיים נוחים למדי. הם לא מרגישים איך זה להיות תחת התקפת טילים, ואני חושבת שחלק מזה [מהתחושה של להיות ישראלי] זה לחוות את הדברים שישראל מתמודדת איתם באופן יומיומי".¹⁰ הגם שלא אמרה זאת במפורש, הציבו דבריה סימן שאלה על עצם הלגיטימיות של התבטאויות אישים בקהילה היהודית בארצות־הברית בנוגע להתנהלותה ולעמדותיה של ישראל בסוגיות מדיניות־ביטחוניות שעומן היא מתמודדת. השורה התחתונה בדבריה העבירה מסר ברור לקהילה היהודית בארצות־הברית: מי שאינו חי בישראל, אינו יכול להבין את המציאות שבה חיים הישראלים וממילא אין הוא אמור למתוח ביקורת על מעשיה ועל מחדליה של ישראל בהקשר זה.

עוד קודם לכן גאתה המתחות ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית על רקע הסדרי התפילה בכותל וחוקי הגיור. מדובר בסוגיות מפתח ביחסיה של הקהילה היהודית בארצות־הברית עם מדינת ישראל. בעוד שבסוגיות מדיניות־ביטחוניות מוכנים רבים בקהילה היהודית בארצות־הברית לקבל בהבנה את הקביעה שיש לישראל מעמד עדיף על פניהם, הרי בסוגיות דתיות־ערכיות נכונות זו מצומצמת הרבה יותר. במילים אחרות: הקהילה היהודית בארצות־הברית מתקשה לקבל בהבנה חוסר התחשבות של ממשלת ישראל בעמדתה ובאינטרסים שלה בסוגיות האלה: "רוב היהודים שבעולם", הצהיר ריק ג'ייקובס, מנהיג התנועה הרפורמית בארצות־הברית באחד מביקוריו בכותל,

"צריכים לדעת שבמקום הזה הם לא רק מתקבלים בברכה, אלא גם יש להם מקום להתפלל בו כפי שאנחנו עושים בכל העולם".¹¹

המשבר ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית בא לידי ביטוי גם בדיעות שפורסמו בעיתונות בישראל ולפיהן ראש הממשלה בנימין נתניהו לא הוזמן לשאת דברים בכנס הפרוצציות היהודיות של צפון אמריקה שנערך בנובמבר 2017. בסופו של דבר נאם נתניהו בפני באי הכנס באמצעות תקשורת וידאו. סביר להניח שהדלפת הידיעה נועדה להביע מורת רוח מהתייחסותה של ממשלת נתניהו כלפי הקהילה היהודית בארצות-הברית ולא דווקא חוסר רצון ממשי לאפשר לראש הממשלה לנאום בפני באי הוועידה. "נתניהו", אמר אחד מראשי יהדות ארצות-הברית, "הבין שאם ינאם במליאה השנה, הוא עלול להיות ראש הממשלה הישראלי הראשון שיתקבל בקריאות בוז... בחודש שעבר הגיע נתניהו לניו-יורק. נציגי הרפורמים והקונסרבטיבים בלטו בהיעדרם בפגישות של ראש הממשלה עם בכירים בקהילה היהודית".¹² ראש הממשלה הכחיש את המידע הזה מכל וכול. בעמוד הפייסבוק שלו הוא כתב: "עוד דוגמה לפייק ניוז: אמרו שבעקבות 'מתיחות' עם הקהילה היהודית אני לא אנאם בכנס הפרוצציות היהודיות של צפון אמריקה למרות שסיכמתי עם מארגני הטקס כבר לפני מספר חודשים על כך שאגיע או אנאם באמצעות לוויין. אמרו גם שאני מנותק מהקהילה היהודית בארה"ב – אבל הנה מחיאות הכפיים בתגובה לדבריי".¹³

אישים בישראל ובקהילה היהודית בארצות-הברית קראו להפסיק את התרומות לישראל כדי להעניש אותה על היחס של ממשלתה כלפי הקהילה היהודית בארצות-הברית: "ממשלת ישראל", כתב פרופ' גור אלרואי, אחד החוקרים הבולטים של היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית, "נכנעה ללחץ המפלגות האורתודוקסיות והחליטה להקפיא את המתווה ולהותיר את סוגיית הגיור בידי החרדים. הצהרותיהם של השרים אריה דרעי ויעקב ליצמן נגד היהדות הפרוגרסיבית מזעזעות, ואין להן מקום בשיח הציבורי בישראל או בחו"ל. הגיע הזמן, אחיי היקרים, ראשי היהדות הפרוגרסיבית, לשים סוף להתנהלות המביכה של ממשלת ישראל בראשות בנימין נתניהו ולפעול נגדה. גינוי ציבורי לא מספיק, וגם לא ראינות עם כלי התקשורת. הדרך היחידה לשנות את המציאות היא להקפיא את התרומות לישראל, לעודד ולתמוך במפלגות הישראליות שמבטיחות פלורליזם דתי".¹⁴

עמדה דומה הביע לאחרונה העיתונאי הידוע תום פרידמן, המרבה למתוח ביקורת על מדיניות ממשלת נתניהו בעיקר בהקשר הישראלי-פלסטיני: "ישראל מציגה את עצמה כמדינת העם היהודי", הוא אומר בריאיון ל"מקור ראשון", "ונתניהו מציג עצמו כמנהיגו של העם היהודי. אם כך, אם אני יהודי, אני צריך שיהיה לי כאן קול. ישראל מגיעה אליי, לדור שלי ושל הוריי, ומגייסת מאות מיליוני דולרים כסוג של מס שאנחנו משלמים בשמחה, כי אנחנו מאמינים בחשיבות של מדינה יהודית. אך אני לא מאמין במיסוי ללא ייצוג. ואני אומר זאת בענווה. אני לא כותב שישראל צריכה לעשות ככה או ככה. אני פרשן, יודע משהו על האזור הזה בעולם, ודעתי היא שישראל והעם היהודי מחוברים האחד עם השני".¹⁵

מסקר שערך באחרונה הוועד היהודי-אמריקאי עלו הנתונים הבאים בנוגע לקהילה היהודית בארצות-הברית ויחסה לישראל: על השאלה "עד כמה חשוב לך להיות יהודי" השיבו 47% מהנשאלים שהדבר חשוב להם מאוד. 33% מהנשאלים הבהירו שהדבר חשוב להם במידה מסוימת. 12% קבעו שאין הדבר חשוב להם במיוחד. על הקביעה שראגה לישראל היא מרכיב חשוב בהווה היהודית שלהם השיבו 48% שהם מסכימים בהחלט. 24% מהנשאלים הסכימו רק במידת מה. לשאלה: האם אתה מסכים או לא מסכים עם הדרך שבה מנווט הנשיא טראמפ את יחסי ישראל-ארצות-הברית התקבלו התשובות הבאות: 18% השיבו שהם מסכימים בהחלט, 22% השיבו שהם מסכימים במידה מסוימת, 54% השיבו שהם אינם מסכימים.¹⁶

במקביל לנתונים המדאיגים על התרחבות הקרע בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית – כותב נתן שרנסקי – יש גם נתונים מעודדים. הישראלים מודעים כיום לתלותם בקהילה היהודית בארצות-הברית לצורך קידום המאבק נגד מגמות הדה-לגיטימציה בזירה הבינלאומית. במקביל, 79% מחברי הקהילה היהודית בארצות-הברית סבורים שמדינת ישראל משגשגת חיונית לעתיד העם היהודי. 78% מהישראלים חושבים כך בנוגע ליהודי התפוצות. מעבר לכך, על בסיס סקר שנערך באוניברסיטת ברנדייס מתברר ששיעור גדול יותר של צעירים בשנות ה-20 לחייהם בקרב הקהילה היהודית מגדירים את עצמם כיום "תומכי ישראל" בהשוואה לצעירים בשנות ה-30 לחייהם. יתר על כן, בששת העשורים הראשונים לקיומה של מדינת ישראל ביקרו בארץ לפחות פעם אחת רק 20% מבני הקהילה היהודית בארצות-הברית; בעשור האחרון, לעומת זאת, ביקרו בארץ כ-50% מבני הקהילה היהודית בארצות-הברית.¹⁷

יש לציין בהקשר הזה שדווקא הנשיא היוצא של ועידת הנשיאים, מלקולם הונליין, מבטא גישה מתונה ומאוזנת יחסית בראייתו את עומק המשבר ואת אחריות הצדדים לקיומו: "ברגע שמדינה נמצאת בקשר עם ארגונים ועם קהילות במדינות אחרות", הוא כתב, "הבדלי דעות וגישות הם בלתי נמנעים, אבל אסור שייווצר קרע. לדעתי אפשר להגיע לקונסנזוס [בסוגיות הנתונות למחלוקת בין שני הצדדים]. חלק מהבעיה הוא שכיום אין בישראל שר חוץ, ובמשרד החוץ יש אנשים טובים, אבל לא נותנים להם לעבוד. התקציב שהיה למשרד החוץ עבר למשרדי ממשלה אחרים, ויש גם יריבויות בין המשרדים שפועלים לפי אינטרסים פוליטיים ולא לטובת המדינה והקהילות היהודיות". במקביל מטיל הונליין את האחריות גם על הקהילה היהודית בארצות-הברית. לדבריו, "נכשלנו בחינוך ילדינו. ביקור בישראל במסגרת פרויקט 'תגלית' הוא דבר מדהים. אבל מה בנוגע ל-18 השנים הראשונות לחייהם של הצעירים היהודים? אנחנו מאבדים מאות יהודים מדי יום, ואסור שזה יקרה. זו המחויבות של יהדות ארצות-הברית וגם של מדינת ישראל".¹⁸

הניתוח המוצג בפרק זה נועד לבחון את הרקע למשבר ביחסים בין הקהילה היהודית בארצות-הברית לבין מדינת ישראל ואת השלכותיו.

הרקע ההיסטורי

נקודת המוצא לכל הדיונים בסוגיית היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית היא מערכת ההבנות שגובשה בין ראש הממשלה דוד בן-גוריון לבין נשיא הוועד היהודי-אמריקאי, יעקב בלאושוטיין, ב-23 באוגוסט 1950. מערכת ההבנות הזאת גובשה בעקבות מתיחות קשה שהשתררה ביחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות-הברית בין השאר בשל תחושתה של הקהילה היהודית בארצות-הברית כי מדינת ישראל מתעלמת באורח מופגן מהמעמד המיוחד שיש לה בין כל הקהילות היהודיות בעולם וממצבת את עצמה מעל לכל אותן הקהילות, כולל זו האמריקאית. הקהילה היהודית בארצות-הברית ראתה בכך התרסה ברורה מול התפיסה הנחרצת שלה שמדובר בשני מרכזים יהודיים שווים שאף אחד מהם אינו עדיף על פני האחר, מעין מודל של "בבל וירושלים". לכך התלוותה תחושה קשה בקרב חוגים רחבים ביהדות ארצות-הברית שמדינת ישראל – לאחר שהכריזה על עצמאותה ולאחר שניצחה במערכה מול מדינות ערב במלחמת העצמאות – מפגינה כפיות טובה ומתעלמת מהתפקיד הדומיננטי שמילאה יהדות ארצות-הברית בהקמת המדינה ובהישגיה הצבאיים.

ואכן התבטאויות של מנהיגים בישראל לאחר קום המדינה יצרו את הרושם שעם הקמת המדינה הם מבקשים להדגיש את מרכזיותה של ישראל על פני ה"גולה" בכלל, ועל פני הקהילה היהודית בארצות-הברית בפרט. ביטוי בולט לכך ניתן בהתבטאות נחרצת של בן-גוריון (בנובמבר 1949) שבה הבהיר ליהודי ארצות-הברית כי התמיכה הכספית שהם מעניקים לישראל לא תעניק להם השפעה על מדיניותה. בן-גוריון קרא ליהדות ארצות-הברית להסתגל למציאות החדשה של מדינה יהודית חלוצית וריבונית בארץ ישראל.¹⁹ המתיחות בין שני הצדדים התעצמה על רקע הקריאה של מנהיגים בישראל – ובמיוחד קריאתו של דוד בן-גוריון – ליהודי ארצות-הברית, ובמיוחד לצעירים שבהם, לעלות לארץ. שגריר ישראל באו"ם באותה התקופה, אבא אבן, קרא לצעירים היהודים בארצות-הברית (קרוב לוודאי בעקבות הנחיה של בן-גוריון) לעלות בהמוניהם ארצה. בן-גוריון אף הרחיק לכת מעבר לכך. במפגש עם משלחת של הקהילה היהודית בארצות-הברית הוא הבהיר לאנשיה כי אם לא יקבלו את דעתו שיש לעלות לישראל, הוא יעקוף אותם ויפנה ישירות לנוער היהודי בארצות-הברית בקריאה לעלות לארץ למרות התנגדות הוריהם.²⁰ ראשי הקהילה טענו כי מדובר במאמץ לשכנע צעירים יהודים אמריקאים להתגייס לצה"ל – מה שמעמיד את יהדות ארצות-הברית במצב של "נאמנות כפולה" מול הממשל האמריקאי – והגיבו בחריפות. במכתב ששיגר לחברי הוועד היהודי-אמריקאי הגדיר בלאושוטיין את ההתבטאויות האלה "אומללות מאוד ולחלוטין בלתי צפויות".²¹ הוא אף איים כי ישראל "עלולה לאבד לא רק את הפילנתרופיה ואת הסיוע הכלכלי שמעניקים יהודי ארצות-הברית, אלא גם את הרצון הטוב של יהדות ארצות-הברית".²² זה היה ללא ספק איום חריג מפי האישיות הבכירה ביותר בקהילה היהודית בארצות-הברית באותה העת.

על רקע זה, אנו רואים לנכון לשוב ולהדגיש כי אף שגם היום מצויים היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית במשבר חמור, הרי אף אחד משני הצדדים לא השמיע עד כה איזמים כה חריפים. לפיכך חשוב להציג את הממד ההיסטורי ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית, שכן הוא מאפשר להציב את המשבר הנוכחי במקומו הנכון ולהימנע מראייה מקצינה של המתיחות ושל המחלוקות בין שני הצדדים. באחד מנאומי פירט בלאושטיין בהרחבה את טענותיו כלפי ממשלת ישראל בהקשר הזה. השורה התחתונה בדבריו הייתה שממשלת ישראל פשוט אינה מבינה את מעמדה הייחודי של הקהילה היהודית בארצות־הברית, השונה במידה רבה ממעמדן של הקהילות היהודיות האחרות בעולם: מדובר במרכז יהודי גדול שאינו חש את עצמו נחות במעמדו לעומת המרכז היהודי בישראל. הוא מוכן לסייע לישראל ככל שיוכל, אולם על ההנהגה בישראל להכיר בקיומם של שני מרכזים יהודיים זהים במעמדם ובחשיבותם: "הקהילה היהודית בארצות־הברית" הוא אמר, "רואה את עתידה בקשר עם ארצות־הברית הדמוקרטית והליברלית ושואבת אל תוך מרקם התרבות שלה את מורשתה. הארגון שאני עומד בראשו (AJC) וארגונים אחרים בקהילה היהודית מעניקים למדינת ישראל סיוע ככל שהם יכולים. עם זאת, אנחנו חייבים להעביר למנהיגי ישראל, ברוח של ידידות, מסר של אזהרה. מנהיגי ישראל חייבים להבין שהקשרים בין מדינת ישראל לבין אזרחים ממדינה אחרת מבוססים על הדדיות. יהודי ארצות־הברית דוחים בנחישות כל קביעה שממנה משתמע כי הם נמצאים בגלות. יהודי ארצות־הברית – צעירים ומבוגרים, ציונים ולא ציונים – קשורים קשר עמוק לארצות־הברית. אמריקה קיבלה בברכה את אבותיהם כאשר הם היו במצוקה. כאן, בארצות־הברית, הם זכו להתפתח ולגדול באווירה של חופש ושל ביטחון שלא ידעו זה דורות. יהודי ארצות־הברית הפכו לאמריקאים באמת. מבחינתם, ארצות־הברית היא ביתם".²³

החרה החזיק אחריי הנשיא לשעבר של ה-AJC, ג'וזף פרוסקאואר. הוא הבהיר בלשון נחרצת את התנגדותו להתבטאויותיהם של אישים בהנהגת ישראל בנוגע לאזרחיה היהודים של ארצות־הברית. הוא קבע שעל הארגון שבראשו הוא עומד לפעול בתוקף כדי להניא את ההנהגה בישראל מנטיית ההולכת ומתעצמת לעורר עלייה לישראל מארצות־הברית.²⁴ בהמשך הוא תבע מבן־גוריון לחזור בו מדבריו ולהבהיר בלשון חד־משמעית שאין למדינת ישראל כל כוונה להתערב בענייני הפנים של הקהילה היהודית בארצות־הברית.²⁵ צריך לזכור שהדיאלוג הזה התקיים בתקופה של מתיחות קשה בין המעצמות הגדולות, ארצות־הברית וברית־המועצות, על רקע המלחמה הקרה. האפשרות של התנגשות צבאית בין שתי המעצמות נראתה ריאלי מאוד בשל נקודות החיכוך הרבות ביניהן, ובהן קוריאה וברלין. האפשרות שצעירים יהודים ינטשו את ארצות־הברית וייצאו להילחם למען ישראל בשעה שהמדינה־האם שלהם צפויה בכל רגע לקרוא להם לדגל עלולה הייתה להביא לתגובות זעם בציבור האמריקאי נוכח ה"עריקה" של ציבור שזכה לחופש ולפריחה כלכלית ששום קהילה יהודית בתפוצות לא זכתה לקבלם. יש לציין כי כבר במלחמת העצמאות ניכרה תופעה של צעירים יהודים אמריקאים שהגיעו להילחם בשורות צה"ל.²⁶ אולם אז

מדובר היה במספר מועט יחסית של מתנדבים ובמלחמה שהייתה לחיים ולמוות בעבור מדינת ישראל שאך זה נולדה. יתר על כן, זכר השואה היה עדיין טרי מאוד, ובמערב שררה תחושת אשמה על שלא נעשה די להצלתה של יהדות אירופה.

העובדה שבהכרזת העצמאות חרתה ישראל על דגלה את עקרונות הדמוקרטיה, הצדק והשוויון הקלה מאוד על הקהילה היהודית בארצות-הברית לתת ביטוי מעשי לתחושות ההזדהות שלה עם מדינת ישראל ועם המאבק על קיומה. לדברי פרופ' אלון גל, "יהדות התפוצות הגיבה בהתלהבות לישראל של מגילת העצמאות. יהדות ארצות-הברית שילבה בתגובתה ביטויי הערצה וכן מוטיבים דתיים-יהודיים לצד מוטיבים אמריקאיים-דמוקרטיים. הידיעות על ישראל של תש"ח-תש"ט, על מלחמת המגן שלה לעצמאות ועל מחויבותה קבל עם ועולם לדמוקרטיה ולצדק – כל אלה רוממו את רוחם של בני העם היהודי באשר הם. המחויבות לדמוקרטיה הייתה חשובה במיוחד ליהדות אמריקה, שהרי בני תפוצה זו גייסו את כל השפעתם ופעלו תחת הדגל הדמוקרטי-ליברלי למען עשיית הצדק עם העם המעונה בהקמת המדינה ובביסוסה".²⁷ לפיכך התקבלה התופעה הזאת של התגייסות צעירים יהודים אמריקאים למען ישראל במידה רבה של סלחנות ושל הבנה. אולם לאחר תום המלחמה והחתימה על הסכמי שביתת הנשק השתנו הנסיבות באורח משמעותי, וברור היה שהתגייסות של צעירים יהודים מארצות-הברית לצה"ל לא תתקבל בממשל ובציבור האמריקאי בהבנה כבעבר.

המתחות בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית התעצמה על רקע העובדה שבקרב רבים מיהודי ארצות-הברית רווחה התחושה שהתייחסות ההנהגה בישראל כלפיהם לאחר הקמת המדינה ביטאה מידה רבה של כפיות טובה. חברי הקהילה היהודית בארצות-הברית היו משוכנעים שהפעילות האינטנסיבית שלהם בקרב ממשל הנשיא טרומן, לרבות מעורבותו האישית של אדי ג'ייקובסון, ידדו האיש של הנשיא, היו גורמים מכריעים בהחלטת הממשל להכיר במדינת ישראל ולהגיש לה סיוע כלכלי שאיפשר לה להמשיך להתקיים. "מנהיגי הציונות האמריקאית", כותב פרופ' זהר שגב, "הסבירו שעזרתם חיונית לקיומה של מדינת ישראל. בנאומו בוועידת ציוני אזור מנהטן ב-18 במאי 1950 טען עמנואל ניומן שמדינת ישראל יכולה להתקיים רק בזכות העורף הפוליטי והכלכלי שיהדות התפוצות בכלל, ויהדות ארצות-הברית בפרט, נותנות לה. יתר על כן, כינונה של המדינה והמשך קיומה לא היו מתאפשרים ללא תמיכת ציוני ארצות-הברית".²⁸

פרופ' שגב מאמץ את העמדה הזאת: "מדינת ישראל", הוא אומר, "לא הייתה קמה לולא תמיכתה הכלכלית והפוליטית יוצאת הדופן של יהדות ארצות-הברית... העברות הכספים מארצות-הברית עם קום המדינה הן התמיכה הפילנתרופית הגדולה בהיסטוריה. בתקופת כהונתם של הנשיאים רוזוולט וטרומן הייתה התנגדות להקמתה של מדינת ישראל, ויהודי ארצות-הברית הפעילו לחץ אדיר על הממשל האמריקאי [לתמוך בהקמת המדינה]".²⁹ עמדה דומה מקבלת ביטוי במחקרו של פרופ' אלון גל: "ישראל", הוא כותב, "קמה במידה רבה – רבה מכפי שמקצת הישראלים נוטים לציין – הודות לעזרתה של יהדות התפוצות ולתמיכתן של המעצמות המערביות-דמוקרטיות, ובראשן ארצות-הברית".³⁰ בהתבטאויותיהם

של בן־גוריון ואישים אחרים בהנהגת המדינה המבליטות את העוצמה הפנימית של היישוב וכוחותיו הלוחמים כמרכיבים דומיננטיים בהשגת העצמאות והניצחון במלחמה ובהדגשות החוזרות ונשנות על "דרכה העצמאית" של מדינת ישראל לאחר הכרזת עצמאותה ראו יהודי ארצות־הברית, קרוב לוודאי – ובמידה רבה של צדק – ביטוי של כפיות טובה כלפיהם והתנכרות לתרומתם הגדולה להישגיה של מדינת ישראל בראשית דרכה.³¹

בשלב מסוים נראה היה שהמחלוקת בין ההנהגה בישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית עומדת להביא לקרע שקשה יהיה מאוד לאחותו, ושיהיו לו השלכות מרחיקות לכת הן על ישראל והן על הקהילה היהודית בארצות־הברית. אולם במצבה המדיני והכלכלי הרעוע של ישראל בראשית שנות ה־50 של המאה ה־20 לא הייתה להנהגה אופציה של ממש לסכן את המשך הסיוע המדיני והכלכלי של הקהילה היהודית בארצות־הברית ואולי גם של הממשל האמריקאי על רקע קרע עם יהדות ארצות־הברית. היה ברור שהסיוע הזה, מעבר לחשיבותו בפני עצמו, הוא מרכיב רב חשיבות במידת נכונותו של הממשל האמריקאי להעניק לישראל סיוע כלכלי ומדיני. מה שנראה זה שנים מעשה שבשגרה – המשך הסיוע האמריקאי לישראל – לא היה מובן מאליו בשנותיה הראשונות של המדינה.

כדי לנסות לאחות את הקרע שנוצר הוחלט על מפגש פסגה בישראל בין מנהיגיה של יהדות ארצות־הברית, ובראשם בלאושוטין, לבין ראשי ההנהגה בישראל, ובראשם דוד בן־גוריון. לצידו של בן־גוריון נכחו במפגש גם שר החוץ משה שרת ושרת העבודה גולדה מאיר. בדבריו במפגש נאלץ בן־גוריון לחזור בו מהתבטאויותיו הקודמות. הנקודות העיקריות בדבריו היו למעשה הנדבך למה שזכה לכינוי "הבנות בן־גוריון–בלאושוטין". בפועל מדובר היה במסמך שהבהיר את עמדות הצדדים בסוגיית היחסים ביניהם. בין השאר אמר בן־גוריון במפגש הזה את הדברים הבאים:

"אין לשום קהילה בחו"ל חלק כה גדול במה שנעשה בארץ בדור הזה כחלק שיש ליהודי ארצות־הברית. אנו מוקירים עמוקות את עזרת [יהדות] ארצות־הברית למאמצי התקומה שלנו ובמאבקנו לעצמאות. מאז קמה המדינה התעוררו מבוכה ואי־הבנה בדבר היחסים בין ישראל והעדות היהודיות בחו"ל ובמיוחד בארצות־הברית. ליהדות ארצות־הברית יש רק זיקה מדינית אחת, והיא לארצות־הברית. הם אינם חייבים בנאמנות פוליטית לישראל. ישראל מדברת בשם אזרחיה בלבד, ובשום פנים אינה מתיימרת לייצג או לדבר בשם היהודים שהם אזרחי מדינה אחרת".³²

בן־גוריון הוסיף והדגיש כי אין למדינת ישראל רצון להתערב בענייניה הפנימיים של הקהילות היהודיות בחו"ל ובעיצוב חיייהן ומוסדותיהן. "היינו רוצים לראות יהודים אמריקאים באים אלינו ונוטלים חלק במאמצינו... אבל ההחלטה על עלייתם נתונה לשיקול דעתו החופשי של כל אמריקאי".³³ "הקריאה ליהודי ארצות־הברית לעלות בהמוניהם לישראל", אומר יוסי ביילין, "העמידה אותם בסכנה של נאמנות כפולה, והסכם בן־גוריון–בלאושוטין כפה על ישראל לעולם לא לחזור על כך ולהעמיד אותם בסיטואציה מעין זו. לכן השליחים, למשל, לא נקראו שליחים ציוניים".³⁴ מנגד התחייב בלאושוטין כי יהדות ארצות־הברית תתמוך בישראל ובעמדותיה ולא תתערב בענייניה הפנימיים.

ההבנות האלה נועדו לעצב לאורך שנים ארוכות את יחסיה של ישראל עם יהדות ארצות־הברית. ואכן הן הניחו את הנדבך לגיבוש היחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית על פי המודל של "בבל וירושלים", דהיינו הכרה בקיומן של שתי קהילות שאין ביניהן מדרג היררכי מובנה. שתי הקהילות פועלות באופן עצמאי מתוך כבוד הדדי ונכונות לסייע לצד האחר ככל שיש ביכולתן לעשות זאת.³⁵

בפועל משמעות ההבנות האלה הייתה שהקהילה היהודית בארצות־הברית – על שלל מרכיביה – תתמוך בסופו של דבר בכל הכרעה שתקבל ממשלת ישראל. הנחת היסוד הייתה שישראל היא מדינה דמוקרטית ופועלת על בסיס של תפיסת עולם דמוקרטית־ליברלית בדומה לזו הקיימת בארצות־הברית. הנחה נוספת הייתה שאזרחי ישראל הם שיצטרכו בסופו של דבר לשאת בתוצאותיה של כל החלטה שתקבל ההנהגה שלהם. לעיתים קרובות, נוכח מצב המלחמה השורר במזרח התיכון, עלולות החלטות של ממשלת ישראל לחרוץ גורלות של בני אדם רבים לחיים ולמוות. לפיכך יהדות ארצות־הברית יכולה ליעץ, להמליץ ולשרל את ממשלת ישראל לנקוט דרך פעולה כזו או אחרת, אבל בסופו של דבר רק להנהיגת ישראל ולאזרחיה יש תוקף מוסרי להחליט מה טוב לישראל ומה רע לה.³⁶

תהליך השחיקה בהבנות בן־גוריון-בלאושטיין

מלכתחילה לא היה סיכוי רב שההבנות האלה יחזיקו מעמד זמן רב. נסיבות חדשות שנוצרו ומציאות שהשתנתה – כפי שיוסבר להלן – הפכו את ההבנות האלה בתהליך איטי ומתמשך לבלתי רלוונטיות ביחסים בין שני הצדדים. מעורבותה של מדינת ישראל בחיי הקהילה היהודית בארצות־הברית מצד אחד ומעורבותה של הקהילה היהודית בארצות־הברית בחייה של מדינת ישראל מצד אחר יצרו בהכרח מחלוקות הנובעות מציפיות שונות שיש לכל צד מהצד האחר. לפיכך נראה כי המשבר הנוכחי ביחסים בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית היה הופך בסופו של דבר לבלתי נמנע בשלב כלשהו.

בן־גוריון עצמו טרח לכל אורך תקופת כהונתו – בניגוד לרוח ההבנות עם בלאושטיין – להבהיר ליהודי התפוצות בכלל וליהודי ארצות־הברית בפרט, כי לדעתו המרכז של היהדות העולמית הוא בישראל וכי יש חלוקה ברורה בין מדינת ישראל לבין הגולה. כמו כן הוא הדגיש כי בעיניו משמעות הציונות היא עלייה לישראל. נוכח האילוצים המונעים מחלק מיהדות ארצות־הברית – בעיקר המבוגרים – לעלות לישראל, קבע בן־גוריון שמשימת העלייה מוטלת בעיקר על הדור הצעיר. בן־גוריון חזר והביע את עמדתו כי המשך החיים של יהודים בגולה, ובעיקר בארצות־הברית, יעמיד בסכנה את עצם קיומם, בעיקר בשל תופעת ההתבוללות שתלך ותתחזק. רק במדינת ישראל ניתן – לדעת בן־גוריון – לקיים חיים יהודיים מלאים. בשיחה עם חברי כנסת באוגוסט 1955 מתח בן־גוריון ביקורת קשה על אורח חייה של הקהילה היהודית בארצות־הברית: "בגרמניה", הוא אמר, "ההתבוללות הייתה אידיאולוגיה. שם (בארצות־הברית) אין אידיאולוגיה, אבל יש התבוללות בפועל. נבלעים לתוך העם האמריקאי... יהודי אמריקה מוציאים מיליוני דולרים על עניינים

ציבוריים, אבל אין שם תנועה ציונית. אני כבר לא דורש מהם עלייה. אני יודע שלא יעלו. הציונים כולם זקנים. אבל אם חינוך עברי גם כן לא, מהי הציונות שלהם?"³⁷

בנסיבות האלה היה ברור שיש הבדל גדול מאוד בין האופן שבו מדינת ישראל רואה את מעמדה שלה ואת מעמדה של הקהילה היהודית בארצות־הברית לבין האופן שבו הקהילה היהודית בארצות־הברית רואה את מעמדה שלה ואת מעמדה של מדינת ישראל.³⁸ על הרקע הזה אין זה מפליא שהפערים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית הלכו והתרחבו. שבועות ספורים לפני מבצע קדש כתב בן־גוריון באחד משנתוני הממשלה כי "יש יהודים באמריקה ובארצות אחרות הרואים בממשלת ישראל את ממשלתם". הקביעה הזאת לא נעלמה מעיניו של בלאושטיין, והוא מיהר לשלוח מברק מחאה לשגריר ישראל בארצות־הברית, אבא אבן, ובו הביע "זעזוע" מהדברים האלה. על פי בן־גוריון, גם אבא אבן "התחלחל" למשמע הדברים. אולם באותו השלב כבר התחזק מאוד מעמדה של ישראל, ובן־גוריון לא היה מוכן לסגת מדבריו. במכתב ששיגר לבלאושטיין הוא הדגיש: "אני עומד על חילוקי דעות שמן ההכרח יתקיימו ביני ובינינו על אחדות העם היהודי".³⁹

במהלך השנים פעלה ישראל – בין היתר בסיועם של חוגים רחבים בקהילה היהודית בארצות־הברית – באופן שנתן ביטוי מעשי לתפיסתה האידיאולוגית שהיא מרכז העם היהודי. ישראל ראתה בביסוס קשריה עם הקהילות היהודיות בארצות הרווחה – ובמיוחד בארצות־הברית – יעד ראשון במעלה. אולם היא לא הסתפקה בכך והקימה בארצות־הברית מוסדות רבי עוצמה שמטרתם הייתה להעצים את העלייה של יהודי ארצות־הברית לישראל. כמו כן ניכרה השפעתה של ישראל על מרקם החיים של הקהילה היהודית בארצות־הברית. "תפילות רבות בבתי הכנסת הולחנו על בסיס שירים ישראליים מוכרים כמו 'התקווה' ו'ירושלים של זהב', ודגלי ישראל הונפו בארגונים יהודיים ובבתי הכנסת לצד דגלי ארצות־הברית. ישראל גם פעלה כדי להטביע את חותמה על החינוך היהודי בארצות־הברית והתעלמה מההתחייבויות שנטל על עצמו בן־גוריון שלא להתערב בחיי הקהילה היהודית בארצות־הברית".⁴⁰

פעילויות מגוונות המכוונות לעודד עלייה של צעירים יהודים מארצות־הברית לישראל ולהתגייס לצה"ל – כמו "תגלית", "נפש בנפש" ו"מסע" – מדגישות את מרכזיותה של ישראל בהשוואה לקהילה היהודית בארצות־הברית. "אף ישראליים לא רבים לא שללו לחלוטין, ועדיין אינם שוללים, את האפשרות של קיום נורמלי בגולה", כותבים גבי שפר והדס־רוט טולדנו, "הרי התפיסה הייתה שהחיים שם נחותים בהשוואה לחיים בארץ ישראל בתקופת היישוב ובמדינת ישראל לאחר הקמתה. יתר על כן, רוב היהודים הישראליים התייחסו בהתנשאות אל היהודים בתפוצות ודרשו הכרה מפורשת במרכזיותה של ישראל בעם היהודי. במידה מסוימת זוהי ההתייחסות גם היום. בעקבות זאת הם גם ציפו לנאמנותם של כל יהודי התפוצה לישראל. ולא זו אף זו: למרות הסכם בן־גוריון–בלאושטיין התערבה ישראל בחיי הקהילות היהודיות בתפוצות והיא ממשיכה לעשות זאת גם היום".⁴¹

גם בצד האחר נוצרו נסיבות שלא איפשרו לקהילה היהודית בארצות־הברית להמשיך לדבוק בהבנות בלאושטיין–בן־גוריון. מטבע הדברים, שאיפתה הברורה של יהדות ארצות־

הברית הייתה ונותרה למנוע הכרעות של ישראל שיציבו אותה בפני מבחן נאמנות שבו עליה לבחור בין ארצות־הברית לבין ישראל. השאיפה הזאת לא התגשמה במהלך השנים שכן רבות מההכרעות האסטרטגיות של ישראל בתחום המדיני והביטחוני התקבלו ומומשו תוך כדי עימותים – בדרגות שונות של אינטנסיביות – עם הממשל האמריקאי. מובן מאליו שהעימותים האלה הציבו את הקהילה היהודית בארצות־הברית בפני דילמות קשות הכרוכות בנאמנות לישראל ובדאגה לביטחונה מצד אחד, ובמחויבותם – בהיותם אזרחי ארצות־הברית – להעמיד את האינטרס של מדינתם בראש סדר העדיפויות שלהם, מצד אחר. ביטוי בולט לכך ניתן במהלך הדיונים סביב הסדר הביניים עם מצרים. על רקע המחלוקת הקשה עם ממשל הנשיא פורד סביב "ההערכה מחדש" נפגש מזכיר המדינה הנרי קסינג'ר, יהודי שהיגר לארצות־הברית מגרמניה, עם ראשי הקהילה היהודית בארצות־הברית והבהיר להם כי הסטטוס של "נאמנות כפולה" הן לארצות־הברית והן לישראל אינו בא בחשבון בשום מצב שהוא. נאמנותם הראשונה חייבת להיות לארצות־הברית. במצב של מחלוקת בין שתי המדינות מצפה מהם הממשל לפעול לקידום האינטרסים של ארצות־הברית. עוד הבהיר קסינג'ר למנהיגי הקהילה כי הצהרותיהם החוזרות ונשנות על זהות אינטרסים בין ארצות־הברית לבין ישראל הן חסרות בסיס. אל לה ליהדות ארצות־הברית לאמץ תפיסה כזאת באורח החלטי, הדגיש קסינג'ר. ארצות־הברית רוצה, כמובן, בקיומה של מדינת ישראל, הוא אמר, אך היא חייבת להעניק משקל לקיומם של 130 מיליון ערבים סביבה ולנשק הנפט האפקטיבי שבידיהם.⁴²

כל ממשלות ישראל לדורותיהן נאלצו להתעמת עם הממשל האמריקאי בדרגות משתנות של אינטנסיביות. בהקשר הזה ניתן להזכיר, בין השאר, את האירועים הבאים שהיו כרוכים במחלוקת עם הממשל האמריקאי:

1. ההכרזה על הקמתה של מדינת ישראל.
 2. העברת משרדי הממשלה לירושלים.
 3. מדיניות התגמול.
 4. התקפות של קווי שביתת הנשק.
 5. מבצע קדש.
 6. מוביל המים הארצי.
 7. מצעדי צה"ל בירושלים.
 8. פרויקט דימונה.
 9. סוגיית ההסדר המדיני לאחר מלחמת ששת הימים.
 10. סוגיית ההכרה בהיותו של אש"ף הנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני.
 11. סוגיית ההתנחלויות.
 12. ההתייחסות לאיום הגרעיני האיראני ועוד.
- בכל הסוגיות האלה – ובסוגיות אחרות שבהן התעמתו ממשלות ישראל עם הממשל האמריקאי – עשתה המנהיגות הממוסדת של יהדות ארצות־הברית מאמצים כבירים "ללכת

בין הטיפות" – לתמוך בישראל גם אם לא הייתה שביעות רצון ממהלכיה של ההנהגה בישראל, ובמקביל להפחית ככל האפשר את נקודות החיכוך עם הממשל האמריקאי.⁴³ בעשור האחרון התעצמו החיכוכים בין ישראל לבין הממשל האמריקאי. בחוגים רחבים בממשל האמריקאי, בעיקר בתקופת הנשיא אובמה, רווחה התפיסה כי הסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא מוקד מרכזי לאירועים ולמהלכים שונים במזרח התיכון ומפתח חשוב בעיצוב מעמדה של ארצות-הברית בעולם הערבי. לפיכך הפכה ישראל לגורם בעל משקל ניכר בזירה הבינלאומית בכלל ובמזרח התיכון בפרט. מדיניותה בסוגיות כמו תהליך השלום, ההתנחלויות והעימותים הצבאיים עם הפלסטינים העמידו אותה בהכרח במקום גבוה בסדר היום העולמי בכלל ובתוך ארצות-הברית בפרט. לאופן שבו התנהלה ישראל – גם בסוגיות מובהקות של חוץ ושל ביטחון – החלה להיות השפעה רבה על מעמדה של הקהילה היהודית בארצות-הברית, ובעיקר על מעמדם של הדור הצעיר ושל הסטודנטים בקמפוסים. בחוגים רחבים בארצות-הברית קיימת התפיסה שלפיה ישנה זהות בין מדינת ישראל לבין הקהילה היהודית במדינה. על הרקע הזה ברור שלא ניתן למנוע מצב שבו ביטויי עוינות לישראל ולמדיניותה גולשים לאירועים בעלי אופי אנטישמי מובהק – ולהיפך. אירועים כאלה משפיעים על חוגים רחבים בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית, ובעיקר על הצעירים. כך הפכו עמדותיה, מהלכיה, מעשיה ומחדליה של מדינת ישראל לנושא בעל חשיבות כמעט יומיומית לרבים מבני הקהילה היהודית בארצות-הברית.

על פי מחקר שנעשה בארצות-הברית, 31% מהסטודנטים היהודים במדינה דיווחו שעברו חוויות אנטישמיות. 59% מהם קבעו שמדובר היה בעמדות אנטי-ישראליות שגלשו להתבטאויות ולפעילויות בעלות אופי אנטישמי מובהק.⁴⁴ ממחקר אחר על האנטישמיות בקמפוסים עולה ש-57% מהנשאלים רואים באנטישמיות בעיה מאוד רצינית. 21% קבעו שזו אינה בעיה של ממש, ורק 6% קבעו שזו בכלל לא בעיה. 16% אמרו שאין להם דעה בנושא.⁴⁵ סביר להניח שהאנטישמיות בקמפוסים, המתבססת במידה רבה על התנגדות למדיניותה ולעמדותיה של ישראל, מרתיעה לפחות חלק מהסטודנטים היהודים בארצות-הברית מלפעול למען ישראל ומלהזדהות איתה. מהסיבות האלה, בין השאר, לא יכולה ישראל לטעון שהמהלכים שלה בתחומי החוץ והביטחון הם עניין פנימי שלה, וכי אין לקהילה היהודית בארצות-הברית זכות להתערב בהם.

השחיקה ביחסים שבין הקהילה היהודית בארצות-הברית לבין ישראל התרחשה גם על רקע אירועים אחרים שבצורה זו או אחרת נקשרו לישראל, ובהם מעורבותה של ארצות-הברית במלחמה נגד האסלאם הרדיקלי, ובעיקר המלחמות בעיראק ובאפגניסטן בעקבות אירועי 11 בספטמבר 2001. המלחמות האלה גבו מחירים כבדים כנפש וברכוש ועוררו התנגדויות קשות בקרב חוגים רחבים בציבור האמריקאי. גורמים שונים בחברה האמריקאית טענו שהעומות בין ארצות-הברית לבין האסלאם אינו הכרחי ונובע במידה רבה מתמיכתה של ארצות-הברית בישראל. היו שהרחיקו לכת וקשרו את מעורבותה של ארצות-הברית במלחמה בעיראק בלחצים שהפעיל כביכול הלובי היהודי על הממשל האמריקאי.

במאמר העוסק במעמדה של הקהילה היהודית בארצות-הברית מציין דניס רוס את הטענות השכיח מאוד בדעת הקהל האמריקאית ולפיו חוגים ניאור-שמרניים ביהדות ארצות-הברית הם שדחפו בעבר את ארצות-הברית למלחמה בעיראק וכי עתה הם מבקשים לדחוף את ארצות-הברית למלחמה נגד איראן.⁴⁶ הטענות האלה שימשו לא אחת כדי לקבוע חר-משמעות שישאל אינה נכס אסטרטגי לארצות-הברית וכי על הממשל להפחית את תמיכתו בישראל. ברור שהלכי הרוח האלה קיבלו ביטוי גם ביחס כלפי הקהילה היהודית בארצות-הברית.⁴⁷ אחד הביטויים החמורים של המציאות הזאת היה האשמות כלפי פעילים יהודים באיפא"ק שהם מסרו מידע ביטחוני רגיש לשגרירות ישראל בארצות-הברית.⁴⁸ אירוע בולט שהאיץ את השחיקה ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית והעצים את דילמת "הנאמנות הכפולה" של יהודי ארצות-הברית הוא פרשת פולארד, שבמסגרתה הפעילו שירותי הביון של ישראל מרגל במוסדות ביון חשאיים של ארצות-הברית. האירוע הזה הגביר באורח ניכר את החשדנות כלפי הקהילה היהודית בארצות-הברית, והוא נותן את אותותיו גם היום בהתייחסויות של אישים בכירים בממשל ליהודים המשרתים ברשויות ביטחוניות, ובעיקר לאלה מהם העוסקים בסוגיות הנוגעות למדינת ישראל וליחסיה עם ארצות-הברית. "כל עוד שוררים יחסי ידידות – ואפילו יחסים סבירים בלבד – בין ישראל לבין המדינות שבהן שוכנות קהילות התפוצה", כותבים גבי שפר והדס-רוט טולדנו, "יכול להישמר מודוס-ויוונדי נוח לכל הצדדים המעורבים. אבל הדברים נוטים להסתבך, ולא תמיד לטובה, כאשר היחסים האלה אינם ידידותיים או אף נתונים במשבר. כאשר אלה הם פני הדברים, וכאשר מדינת ישראל דורשת מהקהילות היהודיות בתפוצות להעדיף את האינטרסים הישראליים ואף לנקוט צעדים הנוגדים את הנורמות המקובלות במדינותיהן, אז עולה על סדר היום הסמוי והגלוי שאלת הנאמנות למדינת המושב לעומת הנאמנות למדינת ישראל. כך, למשל, שאלת הנאמנות של הקהילה הועלתה בחריפות בפרשת פולארד ובפרשת איפא"ק וקשריה עם קהילת הביון האמריקאית. סוגיית נאמנותם של היהודים בארצות-הברית עלתה בד בבד על סדר היום האמריקאי הכללי, על סדר היום של התפוצה היהודית בארצות-הברית ועל סדר היום של מדינת ישראל".⁴⁹ גם השגריר קרצר מציין שפרשת פולארד היתה אירוע מכונן במצבה של הקהילה היהודית בארצות-הברית. לדבריו, "פרשת פולארד יצרה בעיות מתמשכות בעבור יהודי ארצות-הברית העוסקים בסוגיות של ביטחון לאומי".⁵⁰ ציר ישראל בווישינגטון בתקופה שבה נעצר פולארד, אליקים רובינשטיין, קובע כי הפרשה הביאה ל"שבר של ממש" ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית. לדבריו, "מי שהפעיל את פולארד לא הבין את ההשפעה הקשה שתהיה לכך על יחסיה של ישראל עם הקהילה היהודית הגדולה בארצות-הברית. הייתי נוכח באותה התקופה בווישינגטון, וראיתי זאת כמו עיניי. לפתע הרגשנו חשדנות כלפינו מהממשל ומהקהילה היהודית... האימפקט היה עצום... היה מאוד קשה לשכנע ארגונים יהודיים לסייע לשחרורו של פולארד. זה לקח הרבה מאוד שנים... יהודים בממשל התרחקו מאיתנו. יהודים בתפקידים בכירים בממשל האמריקאי בתקופה

שאחרי פולארד אמרו לי בפירוש: 'שמע, קח קצת מרחק'. היה גורם בכיר, יהודי, שרמז לי ללכת ולדבר עם הסגנים שלו ולא איתו. לא אנקוב בשם, אבל הוא לא היה היחיד".⁵¹ במאמר שפירסם באחרונה ב"ניו־יורק טיימס" היטיב דניס רוס, הדיפלומט רב הניסיון בממשל האמריקאי, לתאר את ההשלכות המעשיות שהיו לאירועים ולתהליכים האלה על חיי הקהילה היהודית בארצות־הברית: "כשהתחלתי לעבוד בפנטגון בזמן ממשל הנשיא קרטור", הוא כתב, "הייתה הנחה מקובלת שלא קיבלה ביטוי פומבי, ולפיה אם אתה יהודי, לא תוכל לעסוק בסוגיות מזרח תכוניות שכן אתה מוטא. אולם אם אתה מכיר את המזרח התיכון בשל העובדה שגדלת במשפחה מיסיונרית או במשפחה שהיו לה עסקי נפט במזרח התיכון, נחשבת למומחה למרות העובדה שרקע מעין זה מעצב גם הוא את תפיסת עולמך בנוגע למזרח התיכון בצורה מסוימת. בעיני אנשי הממשל, אלה שצמחו ברקע כזה נחשבו לחסרי פניות, ואילו היהודים לא יכלו להיחשב לאובייקטיבים שכן הם יפעלו לטובת ישראל על חשבון האינטרסים של ארצות־הברית".⁵²

בתוך כך התעצם הניכור בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית גם על רקע העובדה ששני הצדדים לא השכילו להציב לעם היהודי בכלל ולעצמן בפרט אתגר שיכול היה להביא לשיתוף פעולה מקיף ומעמיק ביניהן. הכוונה היא לאתגר כמו המאבק על העלאתם של יהודי ברית־המועצות ושל יהודי אתיופיה לישראל ופריקט שיקום השכונות. "המאבק על יהודי ברית־המועצות", אומר נתן שרנסקי, "היה המשימה המשותפת הגדולה האחרונה של העם היהודי. הייתה אז מטרה ערכית משותפת והתלכדות אינטרסים של הרבה מאוד גורמים שהצליחו להאפיל על הרבה מאוד אינטריגות ומתחים. הרבה אנרגיות נותבו למשימה מקהלים שהיו חברים בתנועות לקידום זכויות אדם. מאז רבים 'ברחו' שוב לטפל בזכויות אדם של לא־יהודים. לא תהיה כנראה משימה משותפת כזאת בעתיד, אלא אם וכאשר נבין שאנחנו נאבקים יחדיו על הישרדותו של העם היהודי".⁵³

המעבר מיחסי סולידריות ליחסים פוליטיים

הנסיבות שנוצרו תרמו להיווצרותו של שינוי הדרגתי, אך מהותי, במערכת היחסים שבין שני הצדדים: ממערכת יחסים המדגישה סולידריות של קהילות אחיות, כבוד הדדי ותמיכה הדדית, הושם בהדרגה דגש על מערכת יחסים בעלת אופי פוליטי המתבססת בעיקר על אינטרסים ייחודיים של כל אחד מהצדדים ועל יחסי הכוחות ביניהם. בתוך המערכת הזאת קיימים מישורים רבים של שיתופי פעולה, עזרה הדדית וגילויי סולידריות בהיקפים רחבים מאוד, כיאה ליחסים בין קהילות אחיות, אך גם מישורים של חוסר התחשבות, של הבעת עמדות המנוגדות לאלה המקובלות על הצד האחר, של נקיטת צעדים חד־צדדיים ושל "כיפופי ידיים" הדרניים – גם בעניינים שנתפסים כגורליים לאחד הצדדים.

איש ציבור ישראלי המעורה היטב ביחסי ישראל והקהילה היהודית בארצות הברית טוען כי השינוי הזה באופי של מערכת היחסים בין שני הצדדים בא לידי ביטוי מודגש בהתייחסותם של חוגים רחבים בקהילה היהודית בארצות־הברית להסכם הגרעין עם

איראן – הסכם שישראל הרשמית ראתה בו, כידוע, איום קיומי עליה. בסופו של דבר – כך משתמע מדבריו העדיפה הקהילה היהודית בארצות-הברית לדבוק בנאמנותה למפלגה הדמוקרטית בראשות הנשיא אובמה, שביקשה לקדם את ההסכם, על פני מחויבותה לביטחונה של ישראל. "פנינו ליהודי ארצות-הברית", הוא אומר, "ואמרנו להם שההסכם עם איראן מסכן שישה מיליון יהודים בישראל ושלא מדובר בסוגיה פוליטית פנים-אמריקאית אלא בעניין הנוגע לקיום היהודי, ואני לא צריך לספר לכם מה קרה בפועל".⁵⁴

עם זאת מן הראוי להדגיש כי התמיכה הרחבה של הקהילה היהודית בארצות הברית בהסכם הגרעין עם איראן אינה מצביעה בהכרח על ניכור כלפי צרכיה של ישראל. יש להניח כי חלק מן התומכים בהסכם בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית השתכנעו מאמירותיו הנחרצות של הנשיא אובמה כי ההסכם ירחיק את האיום מישראל וישפר את ביטחונה הלאומי. מעבר לכך, הקהילה היהודית היתה מודעת לכך שהיא ניצבת מול ממשל הנשיא אובמה שהיה נחוש בדעתו לאשר את ההסכם הזה בכל מחיר ושהפעיל מנגנונים רבי כוח כדי לשכנע את הקונגרס ואת דעת הקהל כי הימנעות מאישור ההסכם עלולה להוביל למתיחות קשה עם המדינות האחרות שחתמו עליו ועם איראן. הנשיא הזהיר במפורש כי אי-נכונות לחתום על ההסכם תסלול את הדרך בפני איראן להתקדם לעבר נשק גרעיני או שתהיה הידרדרות עד כדי עימות צבאי שבו תהיה ארצות-הברית מעורבת. בנסיבות האלה צריך היה להיות ברור שמאבק נגד ההסכם הינו חסר תוחלת ואין בו כדי להרתיע את הנשיא במאמציו להביא לאישורו.

במחקר של מכון ראות על מידת מעורבותם של יהודי ארצות-הברית במאמציה של ישראל לסכל את הסכם הגרעין עם איראן נכתבו הדברים הבאים: "בשנת 2015 נחלה ישראל כישלון מדיני בסיכול התמיכה האמריקאית בהסכם הגרעין עם איראן. בתהליכים סביב ההסכם העמידה ישראל את הקשר עם יהודי ארצות-הברית, המחויבים לישראל, למבחן נאמנות בכך שביקשה מהם בצורה מפורשת להירתם לסיכול המהלך המדיני של נשיא ארצות-הברית בשם העדפת האינטרס הישראלי. בקשה זו חשפה שבר עמוק בקהילות היהודיות באמריקה בנוגע למדינת ישראל ועירערה את האיוון העדין בין נאמנות אזרחית ועמדה פוליטית לבין קשר לישראל וליהדות – איוון המאפיין יהודים רבים בתפוצות. הצד הישראלי פירש כישלון זה ככישלון טקטי, אולם בעבור יהודי ארצות-הברית מדובר באירוע אסטרטגי שממשיך להדהד במוסדות הקהילה היהודיים".⁵⁵

תמונת מצב שונה על התייחסות הקהילה היהודית בארצות-הברית למאמציה של ישראל לסכל את הסכם הגרעין עם איראן מציג פרופ' יונתן ריינולד מאוניברסיטת בר-אילן. מהמחקר שלו עולה כי שלושה מתוך ארבעת הארגונים היהודיים הגדולים בארצות-הברית – איפא"ק, הליגה נגד השמצה והוועד היהודי-אמריקאי – נרתמו למאבק נגד ההסכם. איפא"ק לבדו השקיע במאבק הזה בין 20 ל-40 מיליון דולר. אל המאבק הצטרפו גם ארגוני ימין רבים וארגונים אורתודוקסיים כמו הארגון הציוני של ארצות-הברית (ZOA) ואיחוד הקהילות האורתודוקסיות (OU). כמו כן שיגרו ארגונים רבים עצומות לנשיא ובהן קראו לו להימנע מהסכם הגרעין. לעומת זאת תמכו בהסכם ארגוני שמאל כמו ג'יי סטריט (J)

(Street), שהקצה למאמץ התמיכה 5 מיליון דולר. אליו הצטרפו ארגוני שמאל כמו "עמנו" (Ameinu) וכן "אמריקאים למען שלום עכשיו" (AFN). כמו כן היו עצומות של מאות רבנים התומכים בהסכם. 19 מתוך 28 חברי הקונגרס היהודים תמכו בהסכם.⁵⁶ בנסיבות הקיימות, כאשר אינטרסים ויחסי כוחות הם שיקול מרכזי בהתוויית עמדותיהן של ישראל ושל הקהילה היהודית בארצות־הברית, בולטת מגמה ברורה של שחיקה הולכת וגדלה בעוצמתה של יהדות ארצות־הברית כתוצאה מתהליך ההתבוללות הפוקד אותה, בשל תהליכים דמוגרפיים שמתרחשים בארצות־הברית ובגלל המשברים הכלכליים הקשים שעברו על ארצות־הברית ופגעו ביכולותיה הכלכליות. במקביל ניכרת התחזקות רבה במעמדה של ישראל הודות ליכולותיה הצבאיות והטכנולוגיות וכן הודות לכלכלתה המשגשגת ולמעמדה המדיני ההולך ומתעצם. התהליכים האלה מובילים בהכרח לשינוי מהותי במאזן הכוחות ששרר לאורך שנים בין שני הצדדים. "ישראל בימים אלה", כותבים רוזנר וראסקי, "אינה מדינה חלשה הנזקקת לסיוע מתמיד לקיומה כבעבר. כתוצאה מכך היא מגדירה את מערכת יחסיה עם הקהילה היהודית בארצות־הברית בצורה שונה מבעבר. אף שהסיוע שהיא מקבלת ממנה הוא עדיין משמעותי בעבורה, הוא אינו גורם קריטי בשבילה כבעבר".⁵⁷

תמונת המצב הזאת מקבלת משנה תוקף על רקע סקרים שנערכו בישראל ושבמהם ניתן ביטוי לתפיסה בנוגע למקומה הבכיר של ישראל מול הקהילה היהודית בארצות־הברית: 83% מקרב הנשאלים היהודים בישראל קבעו כי לדעתם מדינת ישראל היא מרכז העם היהודי. רק 17% מהנשאלים סברו כי לעם היהודי יש שני מרכזים גדולים, הדומים בעוצמתם ובחשיבותם.⁵⁸ על פי מזכר של המכון לחקר העם היהודי, 96% מהישראלים סבורים ש"ישראל היא מרכז העולם היהודי".⁵⁹ מנכ"ל משרד התפוצות קבע במפורש כי מטרת פעילותה של ישראל היא להביא לכך שיהדות התפוצות תתמוך בישראל ותראה בה את מרכז העם היהודי.⁶⁰ מעבר לכך, על פי סקר של עיתון "הארץ" (יולי 2018), 43% מאזרחיה החילונים של ישראל מצהירים כי אין להם עניין מיוחד בעלייתם של יהודי ארצות־הברית לארץ. רק 8% מהחילונים מצהירים שהם מאוד רוצים לראות כאן את אחיהם מהגולה, לעומת 21% מהמסורתיים, 51% מהדתיים ו-63% מהחרדים.⁶¹ לכך נלוות מגמות בולטות של ניכור ושל התרחקות בין שתי הקהילות הנובעות ממגוון רחב של גורמים, ובהם השחיקה בדימוי המוסרי של ישראל, הפריחה הכלכלית והתרבותית של הקהילה היהודית בארצות־הברית ותהליכים גלובליים. בכנס של תוכנית רודרמן באוניברסיטת חיפה צוינו הגורמים האלה שהובילו להתרחקות בין שתי הקהילות, ישראל והקהילה היהודית בארצות־הברית:

"מדינת ישראל עדיין נחשבת לפרויקט השאפתני ביותר של העם היהודי בתקופה המודרנית, אך המעמד שממנו נהנתה בעבר – של היותה לב העם היהודי – הולך ומתערער. לתופעה הזאת אחראים כמה גורמים מרכזיים ובהם העובדה שהתמיכה בישראל גובה מחיר. המנהיגים היהודים הצעירים בארצות־הברית שמחליפים את זקני הדור גדלו למציאות שבה ישראל נחשבת בעולם למדינה לא מוסרית במקרה

הטוב ולאיום על המוסר ועל השלום העולמיים במקרה הפחות טוב. המחיר של תמיכה בישראל מרחיק את הדור הצעיר מהזהות היהודית ומהשתייכות לקהילות היהודיות. החלשות הקשר לישראל, שהיה בעבר רכיב מרכזי בזהות היהודית, לצד שגשוגם של היהודים בצפון אמריקה – שגשוג שמתבטא בשילובם בתרבות ובחברה האמריקאית מצד אחד ובפריחה התרבותית והרוחנית שלהם מצד אחר – החלישו את ההזדהות לישראל, והיא כבר אינה מרכיב חיוני בזהות היהודית לעומת מרכיבים נוספים כמו לחיות חיים מוסריים וערכיים, לחזק את זכר את השואה, לפעול לתיקון עולם ולצדק ועוד. לאלה נוספו תהליכים גלובליים כמו התגברות האינדיווידואליזם על חשבון השבטיות ותהליכים בישראל – חלקם שליליים, כמו המונופול האורתודוקסי על שירותי הדת והצעות חקיקה שנחשבות למחלישות את הדמוקרטיה, וחלקם חיוביים, כמו הפריחה הכלכלית בענף ההייטק והאיתנות הכלכלית של ישראל. אלה מאפשרים לה להגדיל את התמיכה העצמית בתחומים שבהם נתמכה בעבר.⁶²

ההתרחקות בין שני הצדדים נובעת במידה רבה גם מהאינחת שחשים רבים מיהודי ארצות-הברית מהתנהלותה וממדיניותה של ממשלת ישראל הנוכחית הן במישור המדיני והן במישור החברתי-דתי. בעיקר הם מוטרדים מהעימותים הקשים עם הפלסטינים הזוכים לסיקור תקשורתי נרחב, ובדרך כלל בעל אופי שלילי כלפי ישראל בארצות-הברית. "בעוד שמרבית הישראלים איברו את מעט האמון שהיה להם בתהליך השלום עם הפלסטינים", כותבים רוזנר וראסקי, "הרי בקרב רבים בקהילה היהודית בארצות-הברית רווחת האמונה והתמיכה בתהליך השלום. רבים מהם מאמינים שהיעדר ההתקדמות בשנים האחרונות בתהליך השלום נובע במידה רבה ממדיניותה של ישראל. הם רואים בכך פגיעה קשה בזהות היהודית של המדינה וביכולתה לייצג מורשת תרבותית שעמה הם רוצים להזהות".⁶³ גם הנטייה לעבר מגמות לאומיות ימניות ודתיות הבולטת בישראל בשנים האחרונות מובילה את יהודי ארצות-הברית לתחושה שמדינת ישראל רחוקה מלייצג את ערכי העם היהודי כפי שהם מבינים אותם. ישנם מקבלי החלטות ביהדות ארצות-הברית שרואים במחלוקות ביטוי של תופעה לגיטימית ובמידה מסוימת אפילו חיונית ובריאיה במסגרת של שתי חברות הפועלות במסגרת ערכים של משטר דמוקרטי. אולם רבים אחרים, שמספרם ככל הנראה הולך וגדל, ושכוללים בעיקר משכילים ובעלי עמדות ליברליות, אינם מוכנים להשלים עם מצב של "עסקים כרגיל" במסגרת מחלוקות עקרוניות כאלה ובחרים להתרחק ממדינת ישראל ולהתנכר לה. "מספר גדל והולך של פרופסורים יהודים אמריקאים, אנשי תקשורת ומנהיגי קהילות", כותב נתן שרנסקי, "מגדירים את ישראל 'אכזבה וגורם מבין'".⁶⁴ איש ציבור, המעורה היטב ביחסי ישראל והקהילה היהודית בארצות הברית, טוען שהביקורת של הקהילה היהודית בארצות-הברית על ישראל ועל מדיניותה אינה שורש הבעיה. הביקורת, כך משתמע מדבריו, יכולה אף להיחשב לתופעה חיובית, לביטוי של אכפתיות ושל דאגה לישראל ולעתידה. מקור הבעיה, לטענתו, הוא האדישות. "הבעיה", הוא אומר, "אינה הפעילות האנטי-ישראלית שעדיין מאפיינת שוליים בקהילה היהודית, אלא האדישות של רוב הציבור הצעיר. מדובר בדור שאינו מעורב – אינו מעורב בפוליטיקה ובחדשות, אינו משתתף בפעילות הדתית והקהילתית. בפרויקט 'תגלית' הייתה בעבר רשימת

המתנה אינסופית, ואילו היום נדרשים להשקיע רבע מהתקציב של התוכנית בפעילות של מגייסים.⁶⁵ מי שבוחרים לראות את חצי הכוס המלאה ונוטים לראייה אופטימית של היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית מצביעים על כך שהמאזן הכולל של הפרויקטים להבאת צעירים יהודים לארץ הוא מרשים למדי: "עד כה", קובע שרנסקי, "השתתפו בפרויקטים האלה של מסע לישראל קרוב ל-650 אלף צעירים יהודים".⁶⁶ מעבר לכך, למרות הרושם שנוצר של חוסר שביעות רצון בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית, יש נתונים המצביעים אולי על מגמה הפוכה: בסקר שנערך בקרב חברי הקהילה היהודית הוצגה השאלה "האם מדינת ישראל מתפתחת בכיוון הנכון?" על השאלה הזאת השיבו בחיוב 71%, ורק 29% השיבו בשלילה. אחד ההסברים האפשריים לכך הוא שבקרב האליטה וההנהגה של הקהילה היהודית בארצות-הברית המגמה היא שלילית, ואילו ב"שטח" המגמה כלפי ישראל חיובית יותר.⁶⁷

שינוי המאזן הדמוגרפי בארצות-הברית

הקהילה היהודית בארצות-הברית מונה כ-5.7 מיליון בני אדם. 35% מהם משתייכים לקהילה הרפורמית, 18% מהם משתייכים לקהילה הקונסרבטיבית, 10% מהם משתייכים לזרם האורתודוקסי. 36% אינם משתייכים לזרם כלשהו. חסרי השיוך הם ברובם בעלי עמדות ליברליות. בחלוקה רחבה יותר קיימות בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית שתי קבוצות גדולות: יהודים שמגדירים את עצמם על פי דתם (4.2 מיליון בני אדם) ויהודים שאינם רואים את עצמם חלק מהעולם היהודי, אך הם גדלו כיהודים, ואחד מהוריהם יהודי.⁶⁸ עליית כוחם של מיעוטים אתניים מתחרים וכן תופעת ההתבוללות והשלכותיה גורמות לשחיקה הדרגתית בגודלה ובכוחה של הקהילה היהודית בארצות-הברית ומחלישות את עוצמתה אל מול מיעוטים אחרים בתוך ארצות-הברית. "הדמוגרפיה בארצות-הברית משתנה", אומרת אביטל לייבוויץ. "ההיספנים הם היום כשליש מאוכלוסיית ארצות-הברית. ההיספנים, שאיישו את תפקידי המפתח בעוד 10 שנים, הם בעלי יחס אמביוולנטי לישראל: מצד אחד הם לא נשבים בקסמיה של ישראל, מצד אחר ככל הקשור לנושא הפלסטיני הם שואלים שאלות קשות כמו האם ישראל היא מדינה דמוקרטית וליברלית... זה מאוד שונה מקו ההסברה של ישראל שלפיו היא 'דמוקרטיה בג'ונגל'... כשמצרפים את הנתונים שלפיהם כ-58% מהיהודים נשואים בנישואי תערובת ו-85% מהם אינם אורתודוקסים, הרי מתקבלת תמונה די עגומה [בנוגע לשחיקה בעוצמתה של הקהילה היהודית בארצות-הברית]".⁶⁹

ממחקר חדש של מכון המחקר "פיו" עולה היבט נוסף של השינויים הדמוגרפיים המתחוללים בארצות-הברית: תהום גדולה פעורה בין ארצות-הברית העירונית לבין האזורים הכפריים המרוחקים יותר. מתברר שמדובר ב"מדינה חצויה, שבה פערים חברתיים ופוליטיים בין תושבי הכפר והעיר רק גדלים. הערים הופכות ליברליות ורב-תרבותיות יותר, והרכבן האתני והגזעי משתנה באופן מובהק. הלבנים בהן הופכים למיעוט... הלא-לבנים הם כבר הרוב במחוזות העירוניים, בעוד שבפרוורים ובכפרים הרוב הוא לבן... ב-2050 יהיו האמריקאים הלא-לבנים רוב בארצות-הברית... האמריקאים בערים, שזה זמן רב מזוהים

עם המפלגה הדמוקרטית, זזו עוד יותר שמאלה בשנים האחרונות, וכיום חיים בערים פי שניים יותר דמוקרטים מאשר רפובליקנים... [לעומת זאת] אמריקאים החיים בכפר זזו לכיוון הימין, וכעת יותר ממחציתם מזדהים עם המפלגה הרפובליקנית".⁷⁰

הנתונים האלה הם משמעותיים מאוד לישראל שכן הדמוקרטים והרפובליקנים חלוקים ביניהם – בין היתר – בסוגיית היחס לישראל. מסקר של מכון המחקר "פיו" עולים הממצאים הבאים: 79% מהמצביעים למפלגה הרפובליקנית תומכים בישראל יותר מאשר בפלסטינים, לעומת זאת רק 27% ממצביעי המפלגה הדמוקרטית תומכים בישראל יותר מאשר בפלסטינים. יתר על כן, מאז 2001 עלה שיעור התומכים בישראל מקרב המצביעים הרפובליקנים ב-29% – מ-50% ל-79%. לעומת זאת נרשמה ירידה של 11% בתמיכה בישראל בקרב מצביעי המפלגה הדמוקרטית – מ-38% ל-27%. במקביל יש פער גדול במידת האהדה לראש הממשלה נתניהו: 52% מהמצביעים לרפובליקנים ורק 18% מהמצביעים לדמוקרטים מדווחים שהתרשמו באופן חיובי מנתניהו.⁷¹ המסקנה היא אפוא שסוגיית התמיכה בישראל מקבלת אופי מפלגתי ברור. המגמות האלה משתלבות עם תהליכי הקיטוב בקהילה היהודית בארצות-הברית ועם דעיכתו של הזרם המרכזי: היהודים האמריקאים מצטופפים יותר ויותר בשני קצות הספקטרום: יהדות אורתודוקסית בעלת גוון דתי-שמרני מובהק מצד אחד מול מגמות של שמאל-ליברלי מתחזק בקרב התנועה הרפורמית מצד אחר. שילוב המגמות הזה שכולל התבוללות מואצת, היחלשות דמוגרפית ותהליך של קיטוב מוביל בהכרח לתמונת מצב מדאיגה בנוגע לשלושה תחומים קריטיים: עתיד הקהילה היהודית בארצות-הברית, מערכת יחסיה עם מדינת ישראל ומידת התמיכה הפוליטית והכלכלית שישראל יכולה לצפות לה בעתיד. תמונת המצב המדאיגה הזאת לא נעלמה מעיניהם של מקבלי החלטות בישראל. על פי דיווח עיתונאי, בשיחות סגורות שקיים באחרונה ראש הממשלה בנימין נתניהו הוא העריך כי בתוך דור או שניים תיעלם הקהילה הלא-אורתודוקסית בארצות-הברית. כמו כן נמסר באותו הדיווח שנתניהו התייחס בשיחות האלה גם לקשר שבין התחזית הדמוגרפית לבין האובדן הצפוי של מרכזי התמיכה בישראל הפזורים כיום ברחבי ארצות-הברית. לשכת ראש הממשלה לא הכחישה לחלוטין את הדיווח והסתפקה בקביעה כי "הדברים אינם מדויקים".⁷²

צורכי הקהילה היהודית בארצות-הברית בעדיפות ראשונה

זה שנים הולכת ומתחזקת בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית המגמה להציב את צרכיה ואת האינטרסים שלה בראש סדר העדיפויות, ובמקום משני – את האינטרסים ואת הצרכים של מדינת ישראל. כך, למשל, עולה מהסקרים שהיחס לישראל אינו שיקול משמעותי בהחלטתו של יהודי אמריקאי במי לבחור לנשיאות. "לפי סקרי הוועד היהודי-אמריקאי", אומרת אביטל לייבוכין, "לא רק שהיהודי האמריקאי לא חושב על ישראל כבואו להצביע למועמד כזה או אחר לנשיאות, אלא שהוא חושב על מדיניות החוץ האמריקאית (שהיחס לישראל הוא חלק ממנה) רק במקום הרביעי והחמישי. ישראל כלל אינה שיקול בפני עצמו

בהצבעתו... הנקודה החשובה היא שרואים את זה בסקרים לאורך השנים. זה לא משהו חד-פעמי".⁷³ הנשיא לשעבר של הליגה נגד השמצה, אייב פוקסמן, אמר דברים דומים:

"רוב הקהילה היהודית בארצות-הברית אינה מעורבת בנושאים הקשורים לישראל, וישראל אינה נמצאת בראש מעייניה. סקר בקרב הקהילה היהודית, שבאמצעותו ביקשו להעריך בגין אילו סיבות מצביעים יהודים בעבור מועמד לנשיאות ארצות-הברית, העלה שרק 4%-5% מהם קובעים את הצבעתם בראש ובראשונה על פי מדיניותו של המועמד כלפי ישראל. הרוב המוחלט אינו מתעניין במדיניות המועמד כלפי ישראל ולפיכך גם אינו מסתייג מהטחת ביקורת בישראל. אותם 4%-5% תומכים בישראל ללא תנאי. גם כאשר נתניהו הופיע בקונגרס בנושא האיראני, והם התנגדו בתוקף לצעד הזה, הם תמכו במדיניות שלו בנושא איראן".⁷⁴

היו"ר לשעבר של הנהלת הסוכנות, נתן שרנסקי, אמר בהקשר הזה: "יהודי אמריקה מעוניינים בקשר עם ישראל, קודם כול בעבור עצמם. מבחינתם, מה שיאפשר את שרידותם הוא שימור המסורת היהודית וחזיון הזיקה לישראל".⁷⁵

אישים בהנהגה המדינית בישראל נמנעו עד כה מלקבוע כי ישנה הדדיות במערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית. במילים אחרות: ההנהגה של ישראל מעולם לא הצהירה בגלוי כי כשם שהקהילה היהודית בארצות-הברית אינה מעמידה את האינטרסים של ישראל בראש סדר העדיפויות שלה, כך גם ממשלת ישראל אינה רואה צורך להעניק משקל רב לאינטרסים של הקהילה היהודית בארצות-הברית בתהליך קבלת ההחלטות שלה. עם זאת, ניתן להניח שהגישה הזאת רווחת בקרב חוגים בהנהגה בישראל גם אם לא ניתן לכך ביטוי פומבי.

השגשוג הכלכלי בישראל

סיבה נוספת לניכור ההולך וגובר בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית היא השגשוג הכלכלי הפוקד את ישראל בשנים האחרונות. כל משאלי דעת הקהל מצביעים בעליל על שביעות רצון רבה של אזרחי ישראל, ובעיקר בני הנוער, מהחיים במדינה. התפיסה שלפיה ארצות-הברית היא ארץ החלומות עדיין קיימת בחוגים רחבים, אך היא נפוצה הרבה פחות מאשר בעבר. הביטוי העיקרי של השינוי התפיסתי הזה הוא הקיטון בממדי הירידה מהארץ. יתר על כן, לישראלים רבים יש היכרות טובה עם ארצות-הברית בעקבות התאפשרות ביקורים תכופים יותר ב"ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות" – מה שמעניק לישראלים רבים אפשרות לראות מקרוב את הצללים המרובים הכרוכים בחיים של ישראלי שם. התלות הכספית של ארגונים ושל מוסדות ישראליים בתרומות של יהודי ארצות-הברית עדיין קיימת, אך היא פחתה במידה רבה.⁷⁶

בנאומו בוועידת AJC שנערכה בירושלים ביוני 2018 נתן ראש הממשלה נתניהו ביטוי לפרחה הכלכלית שבה נמצאת ישראל בשנים האחרונות. "קיבלתי עכשיו סטטיסטיקות מקרן המטבע העולמית", אמר נתניהו. "ישראל בדיוק עקפה את יפן בהכנסה לנפש. ישראל עקפה את הממוצע באיחוד האירופי בהכנסה לנפש. בעוד כמה שנים אני חושב

שנשיג את בריטניה ואת צרפת. אני לא מתחרה באף אחד, אך אנחנו מתקרבים אליהם. החברה שלנו תוססת; הכלכלה שלנו תוססת. האבטלה שלנו כיום היא הנמוכה ביותר מאז שהתחלנו למדוד אותה לפני 40 שנה בשיטה הנוכחית. היא עומדת על 3.8%. יש לנו עוד כמה אחוזים לרדת. שיחררנו את הכלכלה שלנו, פינינו מקום לגאונות של העם שלנו, של הצעירים בעם שלנו, והם עושים דברים מדהימים בטכנולוגיה. כולם מודעים לכך. ישראל היא מדינת החדשנות האולטימטיבית. זה מה שאנחנו עושים: אנחנו מחדשים, והעתידי שייך למי שמחדש. אתם עלולים להקשות ולומר, 'טוב, בסדר, דאגתם לעשירים, אך הפער בין העשירים לעניים רק הולך ומעמיק'. לא, ההיפך הוא הנכון. קיבלנו גם נתונים על מדד האי-שוויון, מדד ג'יני. הוא מודד את האי-שוויון בחברות במדינות שונות. ישראל יורדת באופן שיטתי ועקבי במשך השנים. הכלכלה שלנו צומחת, ובעוד אנו מתעשרים, הפערים הולכים ומצטמצמים, מפני שעכשיו מדד האי-שוויון שלנו, שהיה גבוה מאוד, כמעט שווה לזה שבמדינות ה-OECD. אנחנו עוברים הרבה מהמדינות האלה, אך עלינו לוודא שהמתנה הזאת תביא שפע לעם שלנו, ואני מתכוון לכולם.⁷⁷ מעבר לצורך להציג את הישגיה של מדינת ישראל, שהם מקור גאווה לעולם היהודי כולו, חבוי בדבריו של ראש הממשלה גם מסר ברור לנציגי הקהילה היהודית בארצות הברית ששמעו את דבריו של תלום הולכת ופוחתת של ישראל בעזרה הכספית של הקהילה היהודית בארצות הברית.

"עד 1967", אומר ד"ר יוסי ביילין, "התפיסה הייתה של 'הדוד מאמריקה'. דחינו של קהילה יהודית עשירה ומשגשגת הרואה צורך לסייע לקהילה אחות במדינת ישראל הנמצאת ברמת חיים נמוכה בהרבה מזו של הקהילה היהודית בארצות הברית. אחרי המלחמה התלווה ל'פרויקט התרומות' לישראל גל גדול של הערצה מצד יהדות ארצות הברית לישראל. כשהם שמעו קולות ישראליים כמו זה של ביילין (שקרא להפסיק להסתמך על מפעל התרומות), הם מיהרו להשתיק אותם והצהירו שהם ימשיכו לתרום לישראל גם כשאין צורך בכך. עם זאת, התרומה הפיננסית של יהודי ארצות הברית כבר אינה בהיקפים משמעותיים מבחינתה של ישראל".⁷⁸

אחד המנהיגים הבולטים בקהילה היהודית בארצות הברית מבטא דעה דומה. לדבריו, המשמעות של תרומות הקהילה היהודית בארצות הברית לישראל הלכה ופחתה לאורך השנים, וזאת בשל שתי סיבות: הסיבה הראשונה: חלק הולך וגדל של התרומות מועבר לצרכים פנימיים של הקהילה היהודית; הסיבה השנייה: התחזקות הכלכלית של ישראל.⁷⁹ במקביל מתברר כי זה שנים מעבירה ישראל לקהילה היהודית בארצות הברית כספים המיועדים לסייע במימוש פרויקטים שונים. לדברי דביר כהנא, מנכ"ל משרד התפוצות, ישראל תומכת כספית בפרויקטים שונים של הקהילה היהודית ברחבי העולם, ובפרט בארצות הברית. כמו כן משקיעה ישראל סכומי כסף רבים להעצמת החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי בתפוצות וכן במודלים חדשניים להעצמת הקהילה ובתחום המאבק באנטישמיות.⁸⁰ אולם גם אם ישראל אינה תלויה כיום כבעבר בתרומותיהם של יהודי ארצות הברית, היא בהחלט זקוקה למעטפת האסטרטגית שהם מעניקים לה. "העולם היהודי", אומר פרופ' איתמר רבינוביץ, "הוא העומק האסטרטגי של מדינת ישראל. אנחנו 7 מיליון יהודים פה

שניצבים מול העולם הערבי שמונה 300 מיליון איש. נכון שמדינת ישראל חזקה מהבחינה הכלכלית והצבאית, אולם היכולת לעמוד באתגרים הניצבים בפנינו תלויה במידה רבה בתמיכתה של יהדות העולם בכלל ובתמיכתה של יהדות ארצות־הברית בפרט... המרכיב הכלכלי הוא חשוב מאוד, אבל במונחים של ביטחון לאומי הוא פחות חשוב מההשפעה הפוליטית שיהדות ארצות־הברית מקנה לישראל. לא יכולתי לתפקד כמו שתיפקדתי בהיותי שגריר ישראל בארצות־הברית ללא תמיכת איפא"ק והקהילה בכללה. אתה מרגיש את ההשפעה של הקהילה היהודית בממשל".⁸¹

השחיקה במעמד הקהילה בתחום התיווך מול הממשל

במקביל לחיזוק מעמדה האסטרטגי של ישראל בתחומי המדע, הטכנולוגיה, היכולות הצבאיות והמעמד מדיני החלו ההנהגות של ישראל ושל ארצות־הברית לקיים קשר הדוק וישיר ביניהן בלי להזדקק למתווכים כבעבר. "היהודים", אומר נתן שרנסקי, "חושבים שללא התמיכה שלהם לא תקבל ישראל סיוע ביטחוני מארצות־הברית. בפגישה עם חברי כנסת מישראל עלתה מאנשי הקהילה הטענה/האיום שללא תמיכתם ישראל לא תמשיך לקבל את הסיוע הביטחוני מארצות־הברית".⁸² דעות דומות מציגים גם אישים העוסקים בקידום היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית: "התמיכה המסיבית של ארצות־הברית בישראל", אומר עופר בבלי, נציג הפרדציה היהודית של שיקגו בישראל, "נובעת מכוחה של הקהילה היהודית. גם אם בפועל כוחה השתנה (היא משפיעה פחות), יש משמעות לעובדה שרואים בה גורם עוצמתי ובעל משקל. ליהודים כוח חזק בעסקים, בבנקאות, בפוליטיקה ובתרומות לפוליטיקאים. הקטנה של הקהילה היהודית פירושה פגיעה בתמיכה האמריקאית בישראל ומכאן גם פגיעה בביטחון הלאומי של ישראל". דברים דומים אומר עומר גבעתי, המנהל לשעבר של פרויקט "שותפות ביחד" קריית־גת-שיקגו של הסוכנות היהודית (בשיתוף עם הפרדציות היהודיות של צפון אמריקה וקרן היסוד) וכיום מנכ"ל עמותת "בקהילה – משנים מציאות חברתית": "גם כאשר היה ממשל שלא אהד את ישראל, כמו בתקופת אובמה, ישראל עדיין הייתה במרכז. אם לא תהיה התגייסות של הקהילה, תהיה פגיעה בישראל".⁸³

בריאיון עם אלוף (מיל') דן הראל הוא סקר בהרחבה את התועלות שמפיקה ישראל ממערכת היחסים המיוחדת שלה עם ארצות־הברית:

1. ארצות־הברית מעניקה לישראל מטרייה בזירה הבינלאומית. ישראל לא הייתה מצליחה להחזיק מעמד לאורך זמן אילו היו מוטלות עליה סנקציות חמורות של מועצת הביטחון. סנקציות כאלה נמנעות בזכות וטו אמריקאי.
2. במהלך השנים קיבלה ישראל מארצות־הברית הרבה יותר מ־100 מיליארד דולר – יותר ממה שהעניקה ארצות־הברית במסגרת תוכנית מרשל לשיקום אירופה לאחר מלחמת העולם השנייה.
3. קיימת מחויבות אמריקאית לשמור על היתרון האיכותי של מדינת ישראל במאזן הכוחות עם מדינות ערב. זוהי מחויבות יוצאת דופן וחסרת תקדים של הממשל האמריקאי.

4. ישראל מקבלת תנאים מועדפים בעסקאות ובשיתוף פעולה ביטחוני-טכנולוגי – תנאים שהם טובים יותר מאלה שמקבלות בעלות הברית הקרובות ביותר של ארצות-הברית.
 5. התעשייה הביטחונית של ישראל לא הייתה מגיעה להיקף פעילותה הנוכחי ולהישגיה הטכנולוגיים ללא הסיוע האמריקאי – בכסף, בפרויקטים משותפים ובתנאים משופרים.
 6. לישראל יש עדיפות על פני כל מדינה אחרת בגישה לעורפי ציוד ולאמצעי לחימה של צבא ארצות-הברית.
 7. ההבנות שקיימות בין ישראל לבין ארצות-הברית בנוגע לשיתוף הפעולה ביניהן בעת חירום מחזקות את כוח ההרתעה של ישראל וחוסכות לה כסף רב.
 8. מדינות רבות מבקשות מישראל שתפעיל לטובתן את מנופי ההשפעה שלה בווינגטון, דהיינו תפעיל למענן את יהדות ארצות-הברית. יכולת הפעולה הזאת מקנה לישראל מעמד בינלאומי ושווה הרבה מאוד כסף. עם זאת, את כוח ההשפעה הזה מנצלים יהודי ארצות-הברית בעיקר לטובת ישראל (למשל באמצעות איפא"ק), ויש להם חלק משמעותי ביותר במערכת היחסים ההדוקה שנבנתה במהלך השנים בין הממסדים הביטחוניים ובין המערכות הפוליטיות והמדיניות של שתי המדינות.⁸⁴
- גם השגריר לשעבר של ישראל בארצות-הברית, זלמן שובל, מעלה על נס את חשיבותו הרבה של הסיוע הביטחוני שמעניקה ארצות-הברית לישראל ומבקר את אלה המפקקים בכדאיותו. לדבריו, "אחד הנכסים המדיניים, הביטחוניים והכלכליים החשובים ביותר של ישראל הוא הסיוע הביטחוני האמריקאי בהיקף של יותר מ-3 מיליארד דולר בשנה. תמוה אפוא ששר התעשייה והכלכלה אלי כהן – אולי בלי להיות מודע להשלכות של דבריו – הצהיר באחרונה ש'ישראל צריכה לשקול לוותר עליו'. נימוקיו: הרכש הביטחוני מארצות-הברית פוגע בתעשייה הישראלית, ובכלל, 'איי-אפשר לסמוך על האמריקאים'. מדבריו ניתן להבין שישראל תהיה מוכנה לוותר, למשל, על מטוסי F-35, על פצצות חודרות בונקרים, על ההשקעה האמריקאית ב"כיפת ברזל", ב"חץ", ב"קלע דוד" ועוד. הסיוע הביטחוני האמריקאי לא נולד ביום אחד והוא לא היה מובן מאליו – ואכן עד מלחמת ששת הימים ישראל כמעט שלא זכתה לסיוע משמעותי בתחום הזה. המצב השתנה באופן מהותי לאחר שניצחונה הפך אותה בעיני האמריקאים מנטל ביטחוני לנכס ביטחוני שראוי להעצימו. מאז, הסיוע הביטחוני נמצא בקו עלייה מתמיד, אפילו בזמנים שבהם לא שררו יחסי קרבה מיוחדים בין ההנהגות של שתי המדינות, כמו, למשל, בתקופות הנשיאים בוש האב ואובמה. ואולי חשובה מכול היא העובדה שבעקבות הסיוע הביטחוני ומכלול הקשרים הביטחוניים שנבעו ממנו הגיע שיתוף הפעולה האסטרטגי בין אמריקה לישראל לממדים חסרי תקדים, לרבות כינון מסגרות קבועות להתיעצויות ביטחוניות הדדיות, גיבוש תוכניות להצבה מראש של אמצעי לחימה אמריקאיים בישראל, שיתוף פעולה מודיעיני מתקדם (שפועל, כמובן, גם לטובת ארצות-הברית) ושדרוג מעמדה האסטרטגי של ישראל. ביטול הסיוע לא יפעל, אפוא, לטובת ישראל, ומביטולו גם לא תיושע התעשייה הישראלית – אך עצם העלאת אפשרות כזאת על ידי שר ישראלי תהיה בעוכרינו ואף עלולה להיות מנוצלת נגדנו".⁸⁵

אין ספק שהסיוע שמעניקה ארצות־הברית לישראל הוא נכס אסטרטגי עליון למדינת ישראל. עם זאת הולכת ומתחזקת ההערכה שמערכת היחסים ההדוקה בין ישראל לארצות־הברית מתבססת על הבנה אמריקאית שהיא אינה מבטאת תמיכה "פילנתרופית" מצד ארצות הברית כלפי מדינה חלשה הזקוקה לסיוע כדי להבטיח את עצם קיומה כפי שהיה נראה בעבר, אלא במערכת יחסים המשרתת במידה רבה גם את האינטרסים האסטרטגיים של ארצות־הברית. אם כך הם פני הדברים עולה בהכרח השאלה מהו משקלה של הקהילה היהודית בארצות־הברית בעיצובה של מערכת היחסים הזאת. דן הראל מייחס חשיבות רבה מאוד ליכולת הפעולה של איפא"ק. "איפא"ק", לדבריו, "מבוסס לחלוטין על יכולת הארגון המעולה שלו ועל יכולתו לתרגם אותה להשפעה פוליטית. הוא מרושת בהרבה מאוד מערכות ויודע כיצד לנתב ולהפעיל את אנשיו ואת משאביו הכלכליים כדי לייצר השפעה מרבית".⁸⁶

דעה דומה מציג בהקשר הזה רב־אלוף (מיל') משה יעלון. "אנשי איפא"ק", הוא קובע, "יודעים לשווק את מדינת ישראל לממשל האמריקאי טוב יותר מאיתנו. הם יודעים להדגיש את הרווח האמריקאי מהתמיכה בישראל. הם למדו להכיר את היתרונות הישראליים בתחומי הטכנולוגיה (למשל בתחומי ההגנה מפני טילים ומפני מנהור) ולשכנע את הממסדים האמריקאיים שמדובר בהשקעה משתלמת. לוחות הזמנים הישראליים לפיתוח טכנולוגיות מהירים בהרבה מאלה שבארצות־הברית. מעבר לכל אלה אנחנו גם נושאת מטוסים גדולה של ארצות־הברית ("USS Israel") שמספקת לה מודיעין, ידע, ניסיון מבצעי ודריסת רגל אזורית ... אם ארצות־הברית לא הייתה מפיקה תועלת מהיחסים עם ישראל, גם איפא"ק לא היה עוזר".⁸⁷

ד"ר ערן לרמן, שהיה במשך שמונה שנים מנהל המשרד לישראל ולמזרח התיכון של הוועד היהודי־אמריקאי, אומר שתורמתה של הקהילה היהודית בארצות־הברית לביטחון ישראל היא גדולה מאוד. לדבריו, הקהילה היהודית מחזקת את מערכת היחסים המיוחדת בין שתי המדינות – מה שמקנה לישראל בראש ובראשונה תמיכה אסטרטגית ומדינית וסיוע צבאי. הוא מדגיש שמערכת היחסים בין ארצות־הברית לישראל ניצבת על שלוש רגליים שאחת מהן היא יהדות ארצות־הברית. שתי הרגליים האחרות הן אינטרסים (של הממשל האמריקאי) ושותפות ערכית (תמיכה ציבורית רחבה ותמיכה בקונגרס).⁸⁸

היושב ראש לשעבר של הנהלת הסוכנות, נתן שרנסקי, מביע עמדה מסויגת באשר ליכולת ההשפעה שיש לקהילה היהודית בארצות הברית על עיצוב מדיניות הממשל כלפי ישראל, ובמיוחד בשאלת הסיוע הביטחוני והכלכלי המוענק לישראל: "יש חשיבות אדירה לקשר בין הקהילות", הוא אומר, "אבל לא נכון לתרגמו במונחים של ביטחון לאומי. הקשרים של ישראל עם ארצות־הברית מונעים כיום מאינטרסים משותפים. להשפעה של יהודי ארצות־הברית יש אולי תוספת של 10% למערכת היחסים שבין המדינות. בעבר זו הייתה הסתכלות נכונה מאוד. אני עצמי לא הייתי פה ללא העוצמה וההשפעה של יהדות ארצות־הברית, אבל היום זה כבר לא המצב".⁸⁹

גם אישים בכירים בממשל האמריקאי נתנו ביטוי להשקפה שמתן הסיוע לישראל משרת את האינטרסים הלאומיים של ארצות-הברית ואינו נובע מגישה פילנתרופית (רצון לסייע למדינה חלשה, מוקפת אויבים החולקת ערכים משותפים) או כתוצאה ממאמצי שכנוע של הקהילה היהודית בארצות-הברית. בטקס החתימה על הסכם ההבנות בין ישראל לארצות-הברית (MOU), שעל פיו אמורה ישראל לקבל 3.8 מיליארד דולר בכל שנה במהלך העשור הקרוב, אמרה שגרירת ארצות-הברית באו"ם, סוזן רייס, את הדברים הבאים:

"מזכר ההבנות עם ישראל אינו טוב רק לישראל; הוא טוב גם לארצות-הברית. מערכות הביטחון שלנו קשורות זו בזו. כאשר בעלות ברית של ארצות-הברית, כמו ישראל, בטוחות יותר, גם ארצות-הברית מרגישה בטוחה יותר. מעבר לכך, מדינת ישראל תוכל לרכוש יותר מהאמצעים המתקדמים שמפתחת ארצות-הברית, והדבר חשוב כדי לקדם את היקף התעסוקה בארצות-הברית. כמו היבטים אחרים ביחסי ישראל-ארצות-הברית, מדובר כאן במערכת יחסים המיטיבה עם שני הצדדים (win-win)".⁹⁰

אחד מחברי הקונגרס, ציר רפובליקני ממדינת פלורידה, אמר בהקשר הזה את הדברים הבאים: "העוצמה והיציבות של ישראל הן גם העוצמה והיציבות של ארצות-הברית. מדיניות המבקשת לקדם את האינטרסים של ארצות-הברית בעולם חייבת לכלול תמיכה חסרת פשרות בישראל. בידודה של ישראל יוביל לתוצאות הרות אסון בעבור ארצות-הברית".⁹¹ משמעות הדברים האלה היא שהן בקרב הממשל האמריקני והן בישראל הולכת ומתקבעת התפיסה ולפיה מערכת היחסים בין שתי המדינות בנויה כיום על בסיס של אינטרסים הדדיים, וממילא היא מתגבשת בין ראשי המדינות. לכן הולך ונמוג הצורך בגורם מתווך כמו הקהילה היהודית בארצות-הברית, שהייתה בעבר דומיננטית. יוסי ביילין מבטא דעה מרחיקת לכת בהקשר זה: "להגיד שהקהילה היהודית האמריקאית היא מסד ביטחוני שיהרס אם כולם יעלו ארצה", הוא קובע, "זה פשוט לא נכון. אנחנו לא צריכים אף אחד שם. מה שעשו בשנות ה-70 (בהקשר של אסירי ציון) זה חשוב מאוד, אבל היום ארגונים כמו איפא"ק, שהוא ארגון מוצלח, מחפשים חזון חדש רק כדי להצדיק את עצם קיומם. יש להעדיף את יהודי ארצות-הברית כאן כאזרחים ולא שם כלובי... היהודים הם לא פונקציה ואף פעם לא היו במערכת היחסים האסטרטגית של ארה"ב עם ישראל, גם לא בשיא כוחם הרמוגרפי של היהודים בתקופת רוזוולט. לאמריקאים אין אף אחד אחר במזרח התיכון למעט ישראל והסעודים".⁹²

ממשל טראמפ חיזק עוד יותר את המגמה שלפיה מערכת היחסים בין שתי המדינות מתבססת על קשר ישיר ואינטנסיבי של מנהיגיהן. התופעה הזאת מגבירה עוד יותר את מגמת הניכור בין הממשל לבין הארגונים של הקהילה היהודית בארצות-הברית. ממשל טראמפ נמנע ממפגשים עימם, בשונה מכפי שנהג הנשיא אובמה גם בימי המתחות הקשים ביותר עם ממשלת ישראל. "ממשל טראמפ", אומר השגריר שפירו, "הרבה פחות מחובר לגופים המאורגנים של הקהילה היהודית. לכן דפוסי השתדלנות משתנים. עד כה לא היו מפגשים בבית הלבן עם נציגים מהקהילה כפי שהיו בממשל אובמה".⁹³

היחלשות התמיכה הדו־מפלגתית בישראל

במפלגה הדמוקרטית בארצות־הברית, שבה תומכת באורח מסורתי מרבית הקהילה היהודית בארצות־הברית, ניכרת בשנים האחרונות נטייה ברורה של התחזקות מגמות שמאל ליברליות: "קרוב ל-70% מהקהילה היהודית בארצות־הברית", כתב הפרשן הפוליטי, פרד מנחם, "מצביעים למפלגה הדמוקרטית, המפגינה נטייה ברורה לעבר השמאל הקיצוני המזוהה עם ברני סאנדרס שהתמודד על מועמדות המפלגה לנשיאות. הכוחות המתונים במפלגה הדמוקרטית נראים עתה כדינוזאורים בתוך מפלגתם ומרגישים קרובים יותר לזרם המרכזי במפלגה הרפובליקנית. למרות זאת לא פחתה התמיכה היהודית במפלגה הדמוקרטית".⁹⁴ המגמה הזאת מתרחשת בשעה שבישראל הולך ומתחזק הימין האידאולוגי. כתוצאה מכך הופכת ישראל, שאותה מנהיגה ממשלה ימנית, לבעלת בריתה של המפלגה הרפובליקנית, ואילו יחסיה עם המפלגה הדמוקרטית הולכים ומתערערים. האקסיומה שלפיה ישראל נהנית מתמיכה חוצת מפלגות בארצות־הברית, שהייתה קיימת במשך עשרות שנים, הולכת ומתקעקעת. לדברי אייב פוקסמן, הנשיא לשעבר של הליגה נגד השמצה, "באחרונה ניכרת מגמה ברורה ובעייתית: הפיכתה של ישראל לנושא מפלגתי. בשנים קודמות ראשי הקהילה היהודית עמלו קשה כדי שישאל תזכה לתמיכה גורפת דו־מפלגתית. משלחות לארץ מטעם הארגונים היהודיים כללו הן רפובליקנים והן דמוקרטים. כיום יוצאות משלחות שונות לכל מפלגה. הדבר הפך לבלוט עוד יותר לאחר נאומו של נתניהו בקונגרס שהרחיק דמוקרטים מישראל מאחר שהם נאלצו לבחור בין ישראל לבין הנשיא שלהם".⁹⁵

כפי שכבר צוין, הפער המדיני־אידאולוגי בין ישראל והנהגתה לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית בא לידי ביטוי בולט בעקבות החלטת הנשיא טראמפ להעביר לירושלים את שגרירות ארצות־הברית (לאחר שקודם לכן הכירה ארצות־הברית בכך שירושלים היא בירת ישראל). תגובתה של התנועה הרפורמית בישראל נתנה ביטוי לחשש הרווח ביהדות ארצות־הברית – וגם בקרב חוגים רחבים בישראל – ולפיו האהדה הבין־מפלגתית לישראל הולכת ומתערערת במהירות רבה, והיא הופכת להיות מזוהה עם המפלגה הרפובליקנית. "אנחנו חוששים", אמר ריק ג'ייקובס, מנהיג התנועה הרפורמית בארצות־הברית, "שכיום ישראל הופכת לסוגיה מפלגתית. הצהרות שאנשים רבים משמיעים יוצרות את הרושם שרק רפובליקנים יכולים להיות שותפים אמיתיים של מדינת ישראל. זהו שינוי מסוכן. אנו מוכרחים למנוע את זה".⁹⁶

השחיקה בנושאי ההזדהות ההיסטוריים עם ישראל

הדימוי של ישראל כפי שהתקבע בתודעה של יהדות ארצות־הברית הוא של מדינה שקמה על חורבות השואה, שנאלצת להגן על קיומה במלחמות מגן נגד אויביה ושעושה זאת בלי להתפשר על נורמות המוסר המקובלות בעולם המערבי ועל העקרונות הדמוקרטיים. הדימוי הזה הולך ונשחק בשל אירועים ביטחוניים רבים שבהם הייתה ישראל מעורבת. בעיני חוגים רחבים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית, ישראל כפי שהיא מצטיירת בעיניהם בשנים האחרונות אינה המדינה שהם קיוו שתהיה. מטבע הדברים תמונת המצב

הזאת יוצרת ניכור בין הקהילה היהודית בארצות-הברית לבין ישראל. לדברי פרופ' איתמר רבינוביץ, "הקהילה היהודית עוברת תהליך של היטמעות, שיעור נישואי התערובת עולה, והקהילה הולכת ומצטמקת. הזיקה של הקהילה לישראל נחלשת. מי שלא עבר את החוויות הרגשיות של השואה, של הקמת המדינה, של מלחמת ששת הימים ושל מלחמת יום הכיפורים אין לו אותה הזיקה האמוציונלית כמו לדורות הקודמים. בני הדור הצעיר פשוט הולכים ומתרחקים, חלקם בטינה, כי הם לא אוהבים את מה שקורה בישראל, למשל בשאלות של דת ומדינה, כמו מיהו יהודי. נוסף על כך אין להם יותר שפה משותפת עם ישראל הן פשוטו כמשמעו (הם לא לומדים עברית) והן מבחינת עולמות התוכן. לכן לאורך זמן ההזדהות שלהם עם ישראל תלך ותיחלש".⁹⁷ באותה הנימה כותבים רוזנר וראסקי: "יהודי התפוצות אינם חיים עוד תחת הרושם של האירועים הדרמטיים שהתרחשו לפני הקמת המדינה ובשנים הראשונות לקיומה: השואה, מלחמת העצמאות, מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים".⁹⁸ דברים דומים השמיע גם אלוף (מיל') דוד עברי: "בדור השואה הייתה מחויבות עמוקה לישראל. היום בגלל התרופפות הזיקה – שמקורה בכיבוש, בגלובליזציה, באינטרנט וברשתות החברתיות – נוצרה בעיה קשה של מחויבות היהודים האמריקאים לישראל כי הם נחשפים יותר ויותר לתכנים אנטי-ישראליים".⁹⁹

ההזדהות של יהדות ארצות-הברית עם ישראל נבעה גם מהדימוי שהיה לה – של מדינה נאורה הפועלת על פי דפוסי פעולה דמוקרטיים-ליברליים המקובלים בעולם המערבי. כך, למשל, ראו בה מדינה שוחרת שלום שהיעד המרכזי שלה הוא לכונן יחסי שלום עם שכנותיה ושמפעילה את כוחה הצבאי אך ורק למטרות של הגנה עצמית. הדימוי הזה של ישראל רווח בעיקר בתקופה שקדמה למלחמת ששת הימים. אולם ככל שחלפו השנים לאחר מלחמת ששת הימים הלך והשתנה לרעה הדימוי הזה של ישראל. השליטה הישראלית המתמשכת בשטחים ספגה ביקורת קשה בזירה הבינלאומית – במיוחד בעת אירועים עתירי נפגעים של מרי פלסטיני אזרחי – והלכה והתעצמה הדרישה להכיר בזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית. ככל שגאתה הביקורת הבינלאומית על מפעל ההתנחלויות, וככל שצה"ל התקשה למצוא מענה צבאי אפקטיבי ולא קטלני לאתגרים שהציבו בפניו תושבי השטחים הפלסטיניים, כך הלך ונשחק הדימוי שהיה לישראל של מדינה מעוררת השראה. השחיקה הזאת התרחשה במערכת הבינלאומית בכלל ובקרב יהדות ארצות-הברית בפרט.

במחקר של רוזנר וראסקי ניתן ביטוי נרחב לציפיות של אישים בקהילה היהודית בארצות-הברית שישראל תהיה דוגמה ומופת ומקור השראה לדור הצעיר. בסקר שנערך בקרב יהודי התפוצות התבקשו הנשאלים לחוות את דעתם על הקביעה שיהודים צריכים לתבוע מישראל לנהוג על פי סטנדרטים שגבוהים יותר מאלה שנדרשים ממדינות אחרות. 54% הסכימו עם הקביעה הזאת.¹⁰⁰ אחד החוקרים בתחום יחסי ישראל והקהילה היהודית בארצות הברית טוען כי, הטאבו שלפיו אסור לחברי הקהילה היהודית בארצות-הברית למתוח ביקורת על ישראל התפוגג אי שם בסוף שנות ה-80 ובתחילת שנות ה-90 של המאה ה-20. לאורך כל השנים מאז ניכרו מגמות של עלייה בהזדהות עם ישראל – בעיקר כאשר

היא עמדה בפני סיכונים ביטחוניים. אולם במקביל התרחבה מגמת הביקורת על ישראל ועל הנהגתה – בעיקר במצבי רגיעה.¹⁰¹

לדברי פרופ' גור אלרואי, תמיכתו של נתניהו בעמדות האורתודוקסיות יוצרת קרע חמור בין ישראל לבין יהדות ארצות־הברית ומסכנת אינטרסים חיוניים של ישראל. בפוסט שפירסם על רקע ביקורו של נתניהו בארצות־הברית, פגישתו עם הנשיא טראמפ ונאומו בעצרת האו"ם כתב פרופ' אלרואי ב־18 בספטמבר 2017 את הדברים הבאים:

"הביקור של נתניהו בעצרת האו"ם מלמד כי יהדות ארצות־הברית מפנה עורף לראש ממשלת ישראל. הנה לכם תוכנה היסטורית שקשה לסתור אותה: בכל פעם שהתנועה הציונית ומדינת ישראל שיתפו פעולה עם יהדות ארצות־הברית, התוצאות היו טובות הן ליהדות אמריקה והן לחברה הישראלית. הדוגמאות ההיסטוריות הן רבות ולא אמנה אותן. נוסחה זו היא נוסחה מנצחת, ולא ברור לי מדוע להחליפה בנוסחה אחרת שהמשוואה שלה היא כדלקמן: נתניהו והחרדים נגד יהדות התפוצות. האינטרס החרדי ידוע ומוכר. זו קהילה אנטי־ציונית המעוניינת לשמר את אורח חייה המסורתי, וכוחה הפוליטי מאפשר לה זאת. לעומת זאת, האינטרס של נתניהו לא ברור. מלבד שרידות פוליטית איזה אינטרס יש לראש ממשלה לפגוע ביהדות התפוצות וברפורמים ובקונסרבטיבים וביהדות המתקרמת בכללותה? את מי משרת הנתק הזה ולמי הוא טוב? שינוי הנוסחה הוא רע ליהדות ארצות־הברית אבל בראש ובראשו הוא גורלי ומסוכן לישראל."

בסקר שערכה ד"ר ציפי ישראלי מהמכון למחקרי ביטחון לאומי נשאלו יהודים אזרחי ישראל על הסיבות להתרחקות של ישראל מהקהילה היהודית בארצות־הברית. להלן תוצאות הסקר:

1. יחסה של ישראל כלפי הזרמים הרפורמיים והקונסרבטיביים ביהדות ארצות־הברית – 56%.

2. פער גדול בגישות כלפי התהליך המדיני וכלפי מדיניות ישראל בסוגיה הפלסטינית – 16%.

3. פער גדול בגישות לערכים דמוקרטיים־ליברליים ולרעיונות לאומניים־שמרניים – 14%.

4. שחיקה בזיכרון השואה ובחוויות המכוננות של הקמת ישראל – 14%.¹⁰²

התחליף: הקהילה האוונגליסטית

בשנים האחרונות הלכו והתעצמו הקשרים ושיתוף הפעולה בין ממשלת ישראל בראשות נתניהו לבין הקהילה האוונגליסטית בארצות־הברית. במפגשים רבים ומתוקשרים של מנהיגי ישראל עם ראשי הקהילה האוונגליסטית ניתן ביטוי מודגש לתפיסת העולם המשותפת שלהם. "הנהגת שתי המדינות (ישראל וארצות־הברית)", נכתב במחקר של המכון למדיניות העם היהודי, "נתונה בידי זרמים פוליטיים המסתייגים מתפיסת עליונותם של ערכים ליברליים והם מעניקים דגש מוגבר לערכים של שמרנות, לאומיות, דת ומסורת ומצדדים במדיניות חוץ המבוססת על תחרות וריאל פוליטיק שהינה נטולת יומרות ואשליות ברבר אחוות עמים עולמית".¹⁰³

כך, בהדרגה, הלך והתאיץ בקרב חוגים רחבים בישראל הדימוי שלפיו הקהילה האוונגליסטית, שאין לה תביעות כלפי ישראל, היא תחליף לתמיכתה של הקהילה היהודית

האמריקאית. באחד מנאומיו האחרונים קבע נתניהו כי חברי הקהילה האוונגליסטית הם "החברים הטובים ביותר של מדינת ישראל... אתם עומדים לצידנו משום שאנחנו מבטאים את אותם הערכים שאתם תומכים בהם. ישראל וארצות־הברית פועלות יחד במאבק משותף נגד האסלאם הרדיקלי המבקש להרוס את הציוויליזציה המערבית".¹⁰⁴ השגריר רבינוביץ' מצנן במידת מה את הערכת העוצמה של הקהילה האוונגליסטית ואת ההערכות בנוגע למידת תמיכתה בישראל. לדעתו יש פיצול מסוים בתוך הקהילה האוונגליסטית בנוגע לתמיכתה בישראל.¹⁰⁵

פער הולך וגדל באופיה של הזהות הדתית

בישראל יש לזרם האורתודוקסי מעמד מכריע הגם שמהבחינה המספרית הוא מיעוט. עוצמתו נובעת בעיקר מהעובדה שרוב הציבור היהודי – גם מי שאינו נמנה עם שומרי המצוות – מגדיר את עצמו בדרך כלל "מסורתי" ומקבל את מנהגיה של היהדות האורתודוקסית. גם אלה המגדירים את עצמם "חילונים", למעט מי שפועלים על בסיס של חילוניות אידיאולוגית, נוטים בסופו של דבר לקבל עליהם את הנהגים המקובלים באורתודוקסיה במדינת ישראל: "חילונים" נכתב במחקר של המכון למדיניות העם היהודי, "מהווים כמחצית מן האוכלוסייה הישראלית־יהודית... חרף הכינוי שניתן לה, הקבוצה החילונית אינה נטולת דת לחלוטין. שליש מהחילונים שומרים כשרות, ויותר מ־90% נוכחים בסדר פסח. 67% אינם אוכלים חזיר, ויותר מ־50% מדליקים נרות שבת באופן קבוע או לפעמים... במילים אחרות, ההבדלים בין הקבוצות בקשר לרמת שמירת המצוות הם עניין של רמה ולא בינאריים או קוטביים".¹⁰⁶

"בעבור רוב הישראלים", כותב נתן שרנסקי, "אין חשיבות רבה לאופי התפילה המתקיימת בכותל המערבי, אבל מקובל עליהם שהמכנה המשותף הדתי של אזרחי ישראל יהיה בעל אופי אורתודוקסי. לכן הם אינם מבינים מדוע עליהם לסכן את היציבות הפוליטית בישראל, את הסטטוס קוו הדתי בארץ ואת תחושת האחדות השבירה ולהחליפה במגמה פלורליסטית הנראית כמו יבוא מבחוז".¹⁰⁷ מעבר לכך, מעמדם המכריע של חוגים דתיים במסגרת הקואליציה הממשלתית לאורך שנים מעניק להם יכולת פוליטית רבת עוצמה, הרבה מעבר למשקלם הדמוגרפי.

בקהילה היהודית בארצות־הברית תמונת המצב שונה. לפי עדותה של אביטל ליבוביץ', המנכ"לית בישראל של הוועד היהודי־אמריקאי, קיים ריחוק ניכר בין הנהגים הדתיים בישראל לבין אלה שבארצות־הברית. כך, למשל, יש בתי כנסת רפורמיים שבראשם עומדת רבה ממוצא קוריאני, ובדרך כלל לא נהוג לציין את שמה של מדינת ישראל כדי שלא לעורר מחלוקת. אומנם רוב ברור של היהודים (80%) קובע שחשוב להם להיות יהודי, אבל ההגדרה שלהם של "להיות יהודי" מצומצמת מאוד, ומבחינתם "לשלוח את הילדים שעתיים בשבוע לסאנדיי סקול או להדליק נרות ולשים עץ אשוח – זה יהודי". בעבר המשמעות של להיות יהודי כללה גם קשר עם ישראל. כיום כבר אין זה כך.¹⁰⁸

יחסי אנוש

במהלך הדיונים על המשבר ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית התברר כי מעבר להיבטים האידיאולוגיים ולמחלוקות על סוגיות מדיניות ודתיות מתעצם המשבר ביחסים בין שני הצדדים גם על רקע של מה שניתן לכנות "יחסי אנוש". הכוונה היא בעיקר לתחושת העלבון של חוגים רחבים בקהילה היהודית בארצות־הברית מהתנהלותה של ישראל כלפיהם. ההתנהלות הזאת מעוררת אצלם במידה הולכת וגוברת את התחושה שישאל כבר אינה רואה בהם גורם חשוב ורלוונטי בעבודה כפי שהיה בעבר. הדבר בא לידי ביטוי בכך שישאל נוטה פחות ופחות להתחשב ביהודי ארצות־הברית בעת שהיא מגבשת את עמדותיה בתחומים שונים. יש לציין בהקשר הזה שעל פי מזכר שפירסם המכון לחקר העם היהודי, שיעור גבוה בציבור היהודי בישראל סבור שהנהגת המדינה אינה צריכה להתחשב בעמדות הקהילה היהודית בארצות־הברית בבואה לקבל החלטות. מובן שההתנגדות לכך גדולה במיוחד כשמדובר בסוגיות מדיניות־ביטחוניות.¹⁰⁹

אייב פוקסמן, שעמד במשך שנים בראש הליגה למניעת השמצה ונחשב לאחד האישים רבי ההשפעה ביהדות ארצות־הברית, מצר מאוד על כך שישאל אינה מתייעצת עם יהדות ארצות־הברית לפני מהלכים גורליים. הוא מציין לדוגמה את נאום ראש הממשלה נתניהו בקונגרס ב־2 במרס 2015. הנאום נועד לעורר את התנגדות הקונגרס להסכם הגרעין שחתם ממשל אובמה עם איראן. יהדות ארצות־הברית, אומר פוקסמן, טורחת להתייעץ עם הממשלה בישראל לפני כל החלטה. לכל אורך השנים הודגש בפני יהודי ארצות־הברית שישאל היא ריבונית להכריע ולפעול כראות עיניה בנושאים ביטחוניים. אולם הכרעותיה היו מתקבלות באופן אוהד יותר אילו היו מקבלי ההחלטות הישראלים מתייעצים עם ראשי הקהילה היהודית בארצות־הברית ורק לאחר מכן מגיעים להחלטות מושכלות. התחושה היא, מוסיף פוקסמן, שראשי הקהילה היהודית בארצות־הברית מעוניינים לייעץ לממשלה בארץ יותר מאשר הממשלה בארץ מעוניינת להאזין לעצותיהם. פוקסמן מעיד על עצמו שהוא מעולם לא פעל לקדם נושאים שקשורים לישראל בלי להתייעץ עם גורמים בארץ וללא בדיקה מוקדמת עם גורמים ישראליים שפעילותו בכיוון מסוים אכן רצויה ומשרתת את האינטרס הישראלי. לעומת זאת לישראל – הוא מדגיש – אין כבוד לתפוצות. מעולם לא היה דיאלוג כן בין הצדדים אלא בעיקר מונולוג. הממסד הישראלי לא רואה ביהודי ארצות־הברית שותפים שווים ערך.¹¹⁰

דברים חמורים במיוחד בנוגע ליחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית אמר צ'ארלס ברונפמן, אחד האישים הבכירים בקרב מנהיגות הקהילה היהודית בארצות־הברית: "בעוד שלפחות בדורות הבוגרים בקרבנו, מה שקורה בישראל צורב את הנשמה", הוא כתב, "האם לישראלים – בוגרים וצעירים כאחד – אכפת ממה שקורה בעולם היהודי הגלובלי? האם ראש הממשלה יכול באמת לטעון שהוא אחראי לעם היהודי כולו, כאשר הוא מתנער ממתווה הכותל, הסכם שאליו הגיע עם זרם מרכזי ביהדות התפוצות? נראה שהמחיר הפוליטי המידי מבית מבטל כל שיקול אחר, שכן הנושא כלל לא מעסיק את הרוב המכריע של הישראלים. יש לנו רק מדינה יהודית אחת. מזעזע אותי עד לשד עצמותיי

שהיהדות הקונסרבטיבית, הרפורמית והליברלית, שהן כ-80% מיהדות ארצות-הברית, אינן מוכרות מבחינה חוקתית במדינת ישראל. עמים אחרים וחברות אחרות הפלו, מפלים ויפלו יהודים. אבל רק מדינת ישראל שוללת הכרה במה שרובנו בארצות-הברית מאמינים בו בצורה כל כך עמוקה. מה הפלא: כמה תוכניות ללימודי יהדות התפוצות קיימות בישראל? כמה עיתונאים ישראלים מדווחים על החיים היהודיים באמריקה? מה מלמדים בבתי הספר על קהילתנו? ישראל מונה 43% מהעם היהודי. למרבה הצער, 57% הנותרים הם שקופים. ישראלים אכן מקיימים חיים יהודיים על בסיס לוח שנה עברי במדינה יהודית, בעוד שיהדות התפוצות חייבת להשקיע לא מעט מאמץ כדי לקיים חיים יהודיים בסביבה לא יהודית ועם לוח שנה לא יהודי; הנורמות הפוליטיות והסוציולוגיות בישראל שונות מהנורמות בגלות; וכן, יהודים רבים בתפוצות מסתייגים ממה שמוגדר בתקשורת העולמית 'תגובות מוגזמות של צה"ל', ואילו הישראלים רואים בהפעלת כוח המגן צעד הכרחי ומוצדק.¹¹¹ היו"ר לשעבר של הנהלת הסוכנות, נתן שרנסקי מחזק את הקביעה כי בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית קיימת תחושה שההנהגה בישראל מפגינה כלפיה ריחוק וניכור. לדבריו, מתחזקת הדעה במערכת הפוליטית בישראל שיהדות אמריקה חשובה פחות לישראל. מי שחושבים כך מונים כמה סיבות לגישה הזאת:

1. הקהילה היהודית בארצות-הברית היא קהילה מתבוללת שהופכת את ההתבוללות לאידיאולוגיה ומדברת על היהדות במונחים של תיקון עולם.
2. מדובר בקהילה שהולכת וקטנה במספרה וכן בכוחה ובהשפעתה.
3. אין מתאם בין האינטרסים הלאומיים של ישראל לבין עמדותיה של יהדות ארצות-הברית. לפיכך שואלים את עצמם מנהיגי ישראל לשם מה לערער בגללם את מערכות החיים היציבות שנבנו בעמל רב במשך עשרות שנים בישראל (למשל, הסטטוס קוו)? לדעתו, הדעה הרווחת הזאת היא שניצבת בבסיס המשבר.¹¹²

גם ח"כ נחמן שי, המעורה זה שנים רבות בקשר שבין ישראל לקהילה היהודית בארצות-הברית, מאשר את קיומה של התחושה הזאת. לדבריו, "כשנתניהו התבטא נגד נשיא דמוקרטי שנהנה מתמיכה עצומה בקרב יהודי ארצות-הברית, זה היה בשבילם כמו סטירה בפרצוף. נתניהו לא יאמר לעולם בקול רם שיהודי ארצות-הברית אינם חשוכים בעיניו, אבל נראה שהתנהגותו מעידה שזהו אכן המצב. נתניהו פועל כדי לקדם את האינטרסים של ישראל כפי שהוא מבין אותם, ואלה לא זהים בהכרח לאינטרסים של העם היהודי".¹¹³

עומר גבעתי, המנהל לשעבר של פרויקט "שותפות ביחד" קריית-גת-שיקגו של הסוכנות היהודית (בשיתוף עם ה-JFNA וקרן היסוד) וכיום מנכ"ל עמותת "בקהילה – משנים מציאות חברתית": "הקהילה היהודית אומרת חד-משמעית: אנחנו תומכים בישראל בהיקף של מאות מיליוני דולרים בשנה, ואתם לא מתחשבים בנו מבחינת שטח התפילה בכותל, סוגיית הגירוי וביחס לרפורמים ולקונסרבטיבים. היהודים חשים שהם לא באג'נדה של ממשלת ישראל; הם מרגישים שרואים בהם גורם מובן מאליו".¹¹⁴

דעה חריגה בהקשר הזה מביע אליוט אברמס, לשעבר יועץ בכיר לנשיא בוש בסוגיות מזרח תיכוניות הפעיל גם במסגרות של הקהילה היהודית בארצות-הברית. במאמר שכותרתו

"הבעיה היא מבית ולא בישראל" הוא טוען כי הסיבה העיקרית למשבר ביחסים בין ישראל ליהדות ארצות-הברית היא האדישות הרווחת בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית כלפי ישראל. זו באה לידי ביטוי בעובדה שקרוב ל-60% מיהודי ארצות-הברית מעולם לא ביקרו בישראל. סיבה נוספת למשבר היא ההתנתקות של צעירים רבים מהקהילה בשל רצונם העז להיטמע בתוך החברה האמריקאית הלא-יהודית. אחת התוצאות של ההתנתקות הזאת היא ששיעור נישואי התערובת בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית – למעט הקהילה האורתודוקסית – עומד על יותר מ-70%. "מדוע", שואל אברמס, "שנצפה מיהודי אמריקאי להיות מוטרד ממערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית אם הוא לא עמד על כך שבן זוגו או בת זוגו יתגיירו, שאינו משתייך לשום בית כנסת ושאינו מעניק לילדיו שום חינוך יהודי?"¹¹⁵

סיכום ומסקנות

אין חולק על כך שהיחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית נמצאים זה שנים במשבר שבא לידי ביטוי במחלוקות בסוגיות מגוונות, בחשדנות הדדית ובמתחים ברמות משתנות של אינטנסיביות. עם זאת, נוצר הרושם שגורמים פוליטיים בשני הצדדים נוטים, כמקובל בזירה הפוליטית, להעצים את ממדי המשבר מתוך שיקולים פוליטיים ואישיים ומתוך רצון טבעי לגבש וללכד את התמיכה בהם ובעמדותיהם. הדבר הראשון המוטל על העוסקים בסוגיה החשובה הזאת הוא להציב את המשבר הנוכחי בפרופורציה היסטורית. כבר היו דברים מעולם. כבר היו משברים חמורים יותר במהותם. אסור להקל ראש במשבר הנוכחי, אך אסור להגזים בחומרתו. בסופו של דבר, ניתן להתרשם מהמחקרים שמוגשים כאן ומהמפגשים שהתקיימו כי בשני הצדדים ישנה תמימות דעים בנוגע לחשיבות היחסים ביניהם ובנוגע לעובדה שרוב המאחד על המפריד ביניהם.

נראה שהמציאות הנוכחית ביחסיה של ישראל עם הקהילה היהודית בארצות-הברית לא תשתנה באורח משמעותי בעתיד הנראה לעין. לפיכך מוטלת על שני הצדדים המשימה להפנים שהם עומדים בפני מציאות חדשה יחסית, שונה מבעבר, ביחסים הבילטרליים ביניהם – מה שמחייב אותם לגבש לעצמם כללי משחק חדשים.¹¹⁶ מדובר במציאות של מערכת יחסים פוליטית במהותה שבה מושם דגש על עוצמה ועל אינטרסים. במערכת היחסים הזאת מודע כל אחד מהצדדים לכך שפעילות הצד האחר משפיעה עליו במגוון רחב של היבטים. במערכת יחסים כזאת ברור שכל צד יפעל מול הצד האחר במגוון האמצעים שברשותו כדי לקדם את האינטרסים שלו, ואך טבעי הוא שידרוש תמורה בגין פעולותיו בעבור הצד האחר. בנסיבות כאלה אין מקום לביקורת על כך שארגונים יהודיים "מבקשים לומר לישראל מה עליה לעשות",¹¹⁷ צריך להכיר במציאות שבה הן למדינת ישראל והן לקהילה היהודית בארצות-הברית יש זכות להיות מעורבות זו בענייניה של זו.

זו טעות למדוד את תרומתה של הקהילה היהודית בארצות-הברית לביטחון ישראל אך ורק במונחים כמותיים. הקשרים עם קהילה זו, כמו עם קהילות יהודיות אחרות בעולם, הם

נכס צאן ברזל למדינת ישראל. היא נותנת ביטוי לשותפות הגורל של העם היהודי כולו ומדינת ישראל שערכה רב הרבה יותר מאשר סך התרומות שהיא מניבה לגופים שונים בישראל או ממידת ההשפעה שיש לה על הסיוע הביטחוני שמעניק הממשל לישראל. בדיון מטעם תוכנית רודמן באוניברסיטת חיפה על הקשרים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית ניתן ביטוי לקשר העמוק הזה שבין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית – קשר שחורג בהרבה מחישובי כדאיות צרים. "התמיכה שמעניקה הקהילה היהודית בארצות-הברית לישראל ולחברה הישראלית ומחויבותה כלפיהן הן רשת ביטחון לישראל מצד אחד ושותפות אמת לשגשוגה כמדינה יהודית ודמוקרטית מן הצד האחר. למחויבות הזאת ולשותפות הזאת יש גם השפעה חיובית משמעותית על חוסנה ועל שגשוגה של הקהילה היהודית בארצות-הברית. לקשר עם ישראלים ועם ישראל יש השפעה ישירה על חיזוק הזהות היהודית אצל יהודים אמריקאים – חיזוק שבא לידי ביטוי, בין השאר, בעלייה במדדי המחויבות ובתחושת השייכות לקהילה היהודית".¹¹⁸ תת-אלוף (מיל') רות ירון אמרה באותו הדיון דברים דומים: "יהדות העולם – בדגש על יהדות ארצות-הברית – היא העורף האסטרטגי של ישראל והיא שמקנה לה לגיטימציה להיות ביתו הלאומי של העם היהודי".¹¹⁹

מדובר אפוא במחויבות הדדית – של ישראל ליהודי התפוצות, ובכללם הקהילה היהודית בארצות-הברית, וההפך. עם זאת המחויבות של מדינת ישראל כלפי יהודי ארצות-הברית אינה צריכה להיות מותנית במחויבות מקבילה של הקהילה היהודית בארצות-הברית לפעול על בסיס של ציפיות שיש לממשלה בישראל מן הקהילה היהודית בארצות הברית. לכן העובדה שהיהודים האמריקאים אינם מצביעים בבחירות בארצות-הברית לפי האינטרסים של ישראל אינה אמורה לפגום במחויבותה של ישראל כלפיהם. ובלשונו של השגריר לשעבר של ישראל בארצות הברית, סלי מרידור: "המדינה היא מדינת העם היהודי ואחריותה לעם כולו. היא נוצרה בשבילו ולא להיפך... למחויבותנו לעם היהודי אין קשר לתועלת. נקודת המוצא העקרונית כיום: הם לא יכולים לעזור לנו, מכיוון שמרבית העוצמות הלאומיות נמצאות בידינו. אנחנו מחויבים להם ואחראים גם עליהם".¹²⁰

שר הביטחון לשעבר בוגי יעלון אומר בהקשר זה את הדברים הבאים: "לישראל יש מחויבות רחבה לעם היהודי כולו. באופן לא מוצהר צה"ל הוא צבא ההגנה לעם היהודי. המחויבות הזאת גוזרת פעולות נדרשות. כשיש אנטישמיות בארה"ב, אנחנו נדרשים לנקוט עמדה ברורה. אלה יחסים דו-צדדיים אבל לא סימטריים. יהדות ארצות-הברית מסייעת לנו יותר משאנו מסייעים לה. היא עשירה ומשפיעה. אנחנו צריכים להקשיב לצורכיהם ולדאגותיהם, צריכים להכיל ולחבק את הזרמים השונים ולשמור על הדרגתיות".¹²¹ ברור מאליו שבמציאות הנוכחית – במיוחד על רקע היחלשותה המתמשכת של הקהילה היהודית בארצות-הברית והתחזקותה של מדינת ישראל – ישראל, ולא הקהילה היהודית בארצות-הברית, נחשבת למרכז העם היהודי. המציאות הזאת באה לידי ביטוי בולט, בין השאר, במאמצים שנעשים כדי להביא לעלייתם של יהודי ארצות-הברית לישראל. גופים שונים, ובכללם ממשלת ישראל באמצעות משרד העליה והקליטה והסוכנות היהודית,

מקיימים מערך לוגיסטי גדול שכל מטרתו היא להבהיר לקהילה היהודית בארצות־הברית שחיים יהודיים של ממש יכולים להתממש בסופו של דבר רק בישראל. לא זו בלבד שהקהילה היהודית בארצות־הברית השלימה עם הגישה הזאת אלא היא אף מסייעת לה. קרוב לוודאי שהשיפור במצבה הביטחוני, הכלכלי והמדיני של ישראל בעשור האחרון מוביל חוגים רחבים בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית לראות בה מקום מקלט בטוח ליהודים. בסקר של המכון לחקר העם היהודי בקרב יהודי התפוצות הוצגה השאלה "באיזו מידה אתה מסכים עם הקביעה שמדינת ישראל היא מקום מקלט בטוח לכל היהודים". 56% מהנשאלים בני ה־30 ויותר ו־30% מקרב מי שגילם מתחת ל־30 ענו על כך: "מסכים בהחלט".¹²² השורה התחתונה היא שחלפו לכלי שוב הימים שבהם ראתה הקהילה היהודית בארצות־הברית בעידוד העלייה לישראל משום פגיעה כנאמנותה לארצות־הברית. עם זאת, ישראל אינה צריכה להבליט את עליונותה בצורה פומבית ופוגענית. יש לקבל בהקשר הזה את דעתו של יוסי ביילין: "ישראל היא המרכז, אבל לא נכון להצהיר כך בפומבי".¹²³

ישראל והקהילה היהודית בארצות־הברית צריכות אפוא להפנים שהמציאות של מעורבות הדדית זו בענייניה של זו לא עומדת להשתנות. כמו כן לא צפויה להשתנות המציאות שבה הפעולות של כל צד משפיעות על חיי הצד האחר. בנסיבות האלה הקריאה של אישים בקהילה היהודית בארצות־הברית, כמו ג'רמי בן עמי, ליהודי ארצות־הברית להפגין מעורבות גדולה יותר במערכת הפוליטית בישראל צריכה להיחשב לתופעה חיובית, לגילוי של אכפתיות, גם אם היא ביקורתית כלפי הממשלה הנוכחית, ולא להתערבות לא לגיטימית. צריך להביא בחשבון שגם המחלוקת הפוליטית והדתית תימשך ואולי אפילו תתעצם כל עוד תימשך בישראל המגמה של התחזקות הימין והאורתודוקסיה הדתית, ומנגד תלך ותתעצם המגמה החילונית־ליברלית בקהילה היהודית בארצות־הברית. "בחינה ריאליסטית של יחסי ישראל והקהילה היהודית בארצות־הברית", כותב נתן שרנסקי, "מחייבת להגיע למסקנה שגם אם יהיה מחר שלום בין ישראל והפלסטינים, וגם אם כל יהודי רפורמי או קונסרבטיבי יחוש לפתע שהוא אורח רצוי בישראל, ישראל והקהילה היהודית בארצות־הברית ימשיכו להיות קהילות נפרדות שנושאים רבים מפרידים ביניהן".¹²⁴ תמונת המצב הזאת מובילה למסקנה שבנסיבות הקיימות ובנסיבות הצפויות עתידה מערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית להתבסס גם בשנים הבאות על המתח שבין שני ממדים: הממד הפוליטי, המתבסס בעיקר על אינטרסים ועל כוח, והממד הערכי, המתבסס על סולידריות יהודית ועל נכונות לעזרה הדדית.

המסקנה החשובה ביותר המשתמעת מתמונת המצב הזאת היא הצורך של שני הצדדים להמשיך לקיים דיאלוג אינטנסיבי במציאות של מחלוקות ושל הסכמות. דהיינו, צריך להיות מוסכם שבשום מקרה "לא שוברים את הכלים". הניכור, הבורות והאדישות ולא המחלוקת הם הסכנה הכי גדולה ליחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית. ממשלת ישראל צריכה להפנים שבעיני ציבור גדול בקרב הקהילה היהודית בארצות־הברית נתפסת מדינת ישראל כחברה המקרינה בוטות, זחיחות דעת וחוסר התחשבות כלפי הקהילה היהודית בארצות־הברית. במקרה הזה, כמו במקרים רבים אחרים, הדימוי הוא שקובע ולא

דווקא העובדות בשטח. ואכן אישים רבים המעורים במערכת היחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית טוענים שהמתח ביחסים בין שני הצדדים נובע במידה רבה מהבורות ומחוסר הידע שקיימים בעיקר בחברה הישראלית בנוגע לקהילה היהודית בארצות-הברית ובנוגע למעמדה בחברה האמריקאית.

במאמר שכתבה באחרונה שירה רודרמן, המנכ"לית של קרן משפחת רודרמן הפועלת לחיזוק הקשר בין ישראל ליהדות ארה"ב, היא נותנת ביטוי למשקלם הנכבד של יהודי ארצות-הברית במערכות השונות בחברה האמריקאית. על הרקע הזה היא מצרה על כך שבישראל אין מודעות למעמדם של יהודי ארצות-הברית ואין עניין רב בחיזוק הקשר עימם. "לצערי", מסכמת גברת רודרמן, "למרות היותנו משפחה, רבים בארץ לא רואים כך את המצב. בעבורם יהודי ארצות-הברית הם במקרה הטוב אנשים שתורמים כסף, ולכן השקעה כדאית, ובמקרה הפחות טוב – "עוכרי ישראל" שנטשו את הציונות ואת בני עמם. האמת, כמובן, רחוקה מהתמונה הפשטנית הזאת ומורכבת הרבה יותר... המצב שבו חצי אומה אינה יודעת על אודות חציה האחר הוא בעייתי ויכול אף להוביל לקרע שאינו ניתן לאיחוי. אני מאמינה שחשוב לשמור על העם היהודי ועל מדינת ישראל כמדינת העם היהודי ולייחס חשיבות אסטרטגית לקהילות היהודית והישראלית שמחוץ לישראל. אבל אמונה ורצון טוב לא יבטיחו שנצליח במשימה. כדי לעשות זאת עלינו להודות בכך שאנחנו לא מכירים את אחינו ואת אחיותינו היהודים וללמוד עליהם".¹²⁵

עוצמתה של ישראל והתלות הפוחתת שלה בקהילה היהודית בארצות-הברית מחייבות אותה להפגין שאר רוח ונדיבות לב גם מול התנהלות שאינה לרוחה של חלקים גדולים בקהילה היהודית בארצות-הברית. עקרון הערכות ההדדית וזהות הגורל בין ישראל לבין יהדות התפוצות בכלל ובין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית בפרט הם הבסיס לקיומה של ישראל כמדינת העם היהודי. כאמור, את חשיבות הקהילה היהודית בארצות-הברית לישראל אסור למדוד במונחים אינסטרומנטליים ואינטרסנטיים של "מה בדיוק היא תורמת לנו?" אלא במונחים רחבים ועמוקים היורדים לשורש מהותה של מדינת ישראל. עם זאת צריך להפנים שגם במישור התועלתני יש לקהילה היהודית בארצות-הברית מנופי השפעה רבים הן בזירה הפנים-אמריקאית, בעיקר באמצעות הקונגרס, והן בזירה הבינלאומית, בזכות הדימוי שיש לה – של גוף מאורגן בעל השפעה עצומה על הממשל. במקביל צריכה הקהילה היהודית בארצות-הברית להבין שעומדים בפניה אתגרים משמעותיים במסגרת מימוש שאיפתה לעצב מערכת יחסים הדוקה ולבבית יותר עם מדינת ישראל והחברה הישראלית. בראש ובראשונה עליה לאמץ לעצמה זהויות עדכניות ומנהיגות עדכנית ורלוונטית. לשם כך היא לא תלויה באחרים. היא צריכה לעשות זאת בעצמה. קיומה של הנהגה חזקה וסמכותית בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית היא אינטרס שלה ושל ישראל. לדברי ח"כ נחמן שי, "קהילה היהודית בארצות-הברית מאוד מבוזרת (גיאוגרפית וארגונית), ולכן הוקמו ארגונים וגופים לאומיים (למשל, הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה JFNA –) כי הבינו שיש צורך לעבוד יחד. אבל יש מאבק מתמיד בין המרכז לבין הפדרציות. חלקי הארגון חזקים מהשלם. ישנן 19 פדרציות גדולות

ובסך הכול 400 פדרציות. גם הפדרציות הקטנות לא מוותרות על עצמאותן לטובת פעילות משותפת. כל פדרציה רוצה לנהל את עצמה ואינה מוכנה לקבל תכתיבים, ולכן ארגון הגג אינו מצליח להוביל את הפדרציות, הוא אינו פוליטי וכשלעצמו אינו בעל השפעה. הפדרציות הן מוקדי ההשפעה".¹²⁶

מנכ"ל משרד התפוצות, דביר כהנא, קובע כי קיים משבר מנהיגות בקרב הקהילה היהודית בצפון אמריקה.¹²⁷ על הרקע הזה יש צורך שייקבעו מתווים בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית שיאפשרו לצעירים יהודים החפצים בכך להשתלב בהנהגת הקהילות. ראויים לציון בהקשר הזה דבריו של יוסי ביילין: "ועידת הנשיאים ומנכ"לים של ארגונים יהודיים שונים שנמצאים עשרות שנים בתפקידיהם הם המקצוענים ששולטים בארגונים, והם בעלי אינטרס לקיים את עצמם, אבל הם חסרי תועלת".¹²⁸

הקהילה היהודית בארצות-הברית וישראל צריכות להעמיק את מנגנוני הדיאלוג בין שני הצדדים. מן הראוי למסד מנגנונים שיאפשרו דיאלוג רצוף, למשל על בסיס מכנים משותפים: נוער מול נוער, אקדמאים מול אקדמאים, אנשי עסקים מול אנשי עסקים וכדומה. ניתן להעריך שהעמקת הדיאלוג והרחבתו יביאו להצבת ישראל ועתידה בסדר עדיפות גבוה יותר מזה הנוכחי בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית, גם אם יתברר שהמפגשים לא יביאו לגישור על המחלוקות הקיימות. יוסי ביילין מציע בהקשר זה להקים מנגנוני דיאלוג והידברות עם יהדות ארה"ב באמצעות ועד יהודי אמריקאי-ישראלי.¹²⁹

ישראל ויהדות ארצות-הברית צריכות לגבש מתווה שיפחית באופן משמעותי את היקפה של תופעת ההתבוללות בקרב יהדות ארצות-הברית. בראש ובראשונה צריך להביא לכך שהזרמים הדומיננטיים בקהילה היהודית בארצות-הברית יראו בכך בעיה קריטית לעתיד העם היהודי ככלל וליהדות ארצות-הברית בפרט. אין זה עניין מובן מאליה.¹³⁰ הנשיא היוצא של הארגונים היהודיים בארצות-הברית, מלקולם הונליין, הציע בהקשר הזה לערוך בישראל פעם בשנה מפגש המוני של רווקים ורווקות יהודים מהארץ ומהעולם. זאת בתקווה שהמפגש יביא ליצירת קשרים זוגיים. לדבריו, הוא שוחח על כך עם שרים רבים בממשלה. כולם הבטיחו לסייע בנושא, אך בפועל טרם נעשה דבר.¹³¹ השגריר לשעבר של ישראל בארצות-הברית, מייקל אורן, מציע לפעול להעלאת כ-10,000 צעירים יהודים לארץ, בעיקר כאלה שאינם משתייכים לזרם האורתודוקסי ונתונים יותר לסכנה של התבוללות. לדעתו ניתן להשיג זאת רק באמצעות מתן תמריצים. לדבריו "זה אומנם יעלה הרבה מאוד כסף, אבל זה יהיה שווה כל שקל".¹³²

מומלץ לשקול את האופציה להעניק ליהדות התפוצות משקל כלשהו בתהליך קבלת ההחלטות בישראל. זוהי סוגיה רגישה מאוד הנוגעת להגדרת הריבונות של ישראל ולמידת נכונותה לחלוק את הריבונות עם מי שאינם אזרחים ישראלים. אין ספק שהצעה כזאת תעורר מחלוקות קשות בתוך החברה הישראלית וקרום לוודאי גם בקרב הקהילה היהודית בארצות-הברית. יש לציין שאפילו היוזמה שקיבלה ביטוי בחגיגות העצמאות של ישראל – להעניק לשני נציגים של הקהילה היהודית בארצות-הברית להדליק משואה – עוררה לא מעט הסתייגויות וביקורת: "מבחינה פוליטית", כתבה עירית לינור, "רוב יהודי ארצות-

הברית (כ־70%) נוטים לשמאל ומצביעים לדמוקרטים. הם לא עברו מחנה גם בשנים של ברק אובמה ויחסיו המעורערים עם מדינת ישראל. הישראלים, בהכללה, ימניים יותר. העניין שלנו בישראל הוא לא עקרוני ולא תיאורטי: אנחנו מושקעים בישראל עד מעל האוזניים. המחויבות של יהודי הגולה היא בראש ובראשונה למדינה שבה הם חיים. מחויבותם לישראל, אם ישנה מחויבות כזאת, באה לידי ביטוי בשרולות ובתרומות. מבחינת האינטרס הישראלי זו אינה תמיד ההשתדלות הרצויה".¹³³

עם זאת אין להירתע מהעלאת הסוגיה לדיון ציבורי שיאפשר לבחון את היתרונות ואת החסרונות של מתן דריסת רגל ליהדות ארצות-הברית בקבלת החלטות בישראל. ייתכן כי גם תת-אלוף (מיל') רות ירון התכוונה לכך בדברים שאמרה בכנס באוניברסיטת חיפה: "האתגר שלנו הוא להקים כאן חברה פלורליסטית ושוויונית הדוגלת בזכויות אדם באשר הן, ומי שיכולים לסייע בכך הם יהודי ארצות-הברית. כדי לעשות זאת אנחנו צריכים לגבש נוסחה שאינה מושתתת על 'תן וקח' אלא על שותפות. עלינו למצוא את הדרך להשיב את יהודי ארצות-הברית אל שולחן קבלת ההחלטות. תפקידנו הוא לעורר מודעות לכך ולהתחיל לייצר קשרים כאלה".¹³⁴ צריך לזכור שמבחינות רבות ישראל היא תופעה ייחודית, ויש לה צורך קריטי לשמור על מסגרת של יחסים עם יהדות התפוצות – גם במחיר של ויתור על סמלי ריבונות מלאה. יוסי ביילין מציין את העובדה שנכשל בקידום יוזמתו להקים פרלמנט יהודי עולמי (יוזמת 'בית ישראל'). לטענתו, יוזמת 'בית ישראל' לא הצליחה בגלל התנגדות הממסד ובגלל היעדר האנרגיה שלו, בהיותו אדם יחיד, להרים כזה פרויקט".¹³⁵ במאמר שפירסם ביולי 2018 היו"ר הקודם של הסוכנות, נתן שרנסקי, הוא מציע להקים את מועצת העם היהודי וכי זו תדון במשברים הפוקדים את העם היהודי ותציע דרכים להתמודד עימם. שרנסקי מדגיש שמדובר במוסד בעל אופי וולונטרי שיעסוק בתיווך ובפיוס בין חלקים שונים בעם היהודי. אין מדובר במוסד ממשלתי או חקיקתי, שיבקש להחליף גופים פוליטיים קיימים בישראל או שירצה לצבור כוח, מדגיש שרנסקי. הוא יעסוק בהתדיינות ובגיבוש הסכמות. בשלבים הראשונים ראוי שיכלול את חברי הכנסת ונציגי ארגונים יהודיים מובילים בעולם. לאחר שיתגבש האופי שלו יערוך הגוף הזה בחירות למינני חברים, למשל לשנתיים-שלוש, וייעזר במנגנונים של רשתות חברתיות. בהדרגה יגובשו תהליכים לקבלת החלטות. למשל, לפני התכנסות של הכנסת ייערך דיון בסוגיות ובחוקים שרצוי יהיה לקבל עליהם חוות דעת של יהדות התפוצות. חוות דעת כזאת עשויה, למשל, להוביל את הכנסת להחלטה שחוקים מסוימים יתקבלו רק ברוב מיוחד.¹³⁶ ההנהגה בישראל פועלת זה שנים כדי להפוך את ישראל למדינה אטרקטיבית לעלייתם של בני הקהילה היהודית בארצות-הברית. מומלץ להמשיך את התהליך הזה ואף להעצים אותו כדי לגרום ליהודי ארצות-הברית לרצות לחיות בישראל לא רק מתוך מניעים דתיים וציוניים אלא מתוך ידיעה שהם יכולים לחיות בארץ ברמת חיים גבוהה ואיכותית כמו זו הקיימת בארצות-הברית. יוסי ביילין אומר בהקשר הזה את הדברים הבאים:

"האתגר הציוני הבא הוא לנסות להביא לכאן חלק גדול מיהודי ארצות-הברית. לשם כך צריכים יהודי ארצות-הברית להרגיש שישראל היא אופציה אטרקטיבית בשבילם

– לא על ידי שליחת מורים לעברית אלא באמצעות הממד התחרותי־כלכלי. צריך להראות להם שישאל יכולה להפוך לארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות בעבורם לא פחות מאמריקה. במילים אחרות, יש לחתור להשיג את המטרות הרוחניות באמצעים מטריאליסטיים. בשביל לעשות כן צריך להראות להם שהתמ"ג הישראלי דומה לזה האמריקאי, להעמיד אוניברסיטאות ברמה גבוהה, לאפשר להם ללמוד לימודים גבוהים באנגלית באיכות גבוהה ובמחיר תחרותי (אני מעריך שבעניין הזה עשוי להיות לישראל יתרון יחסי על פני האפשרויות בארצות־הברית), להנהיג שכר לימוד דיפרנציאלי ועוד".¹³⁷

סיכומו של דבר, הנסיבות הקיימות ביחסים בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות־הברית מחייבות את שני הצדדים לנסח מערכת הבנות חדשה שתתאים למציאות החדשה שנוצרה. דא עקא, בשני הצדדים לא קמה הנהגה בעלת מידה רבה של סמכותיות ושל יכולת פעולה ממשית, המבינה את גודל השעה ואת הצורך לעצב כללי משחק חדשים שיהיו מקובלים על שני הצדדים. מבנה הממשל במדינת ישראל מעניק כוח עצום לגופים פוליטיים קטנים יחסית, שכן בלעדיהם לא ניתן להרכיב קואליציה יציבה שתחזיק מעמד לאורך שנים. כתוצאה מכך מערך האילוצים ומרכיבי הכוח שבפניהם עומד ראש ממשלה, כל ראש ממשלה, במדינת ישראל מגבילים מאוד את יכולת התמרון שלו. התנהלותה של ממשלת ישראל בסוגיות הגיור ומתווה הכותל נותנת לכך ביטוי ברור. אשר לקהילה היהודית בארצות־הברית – זו סובלת מתהליך של ביזור מוקדי הכוח באופן שאינו מאפשר את התייצבותה של הנהגה מרכזית וסמכותית הנהנית ממידה רחבה של לגיטימציה.